

Inventari Nr. 475-

Hind Mik. 3/18.

A
203

EESTI KIRJANDUS

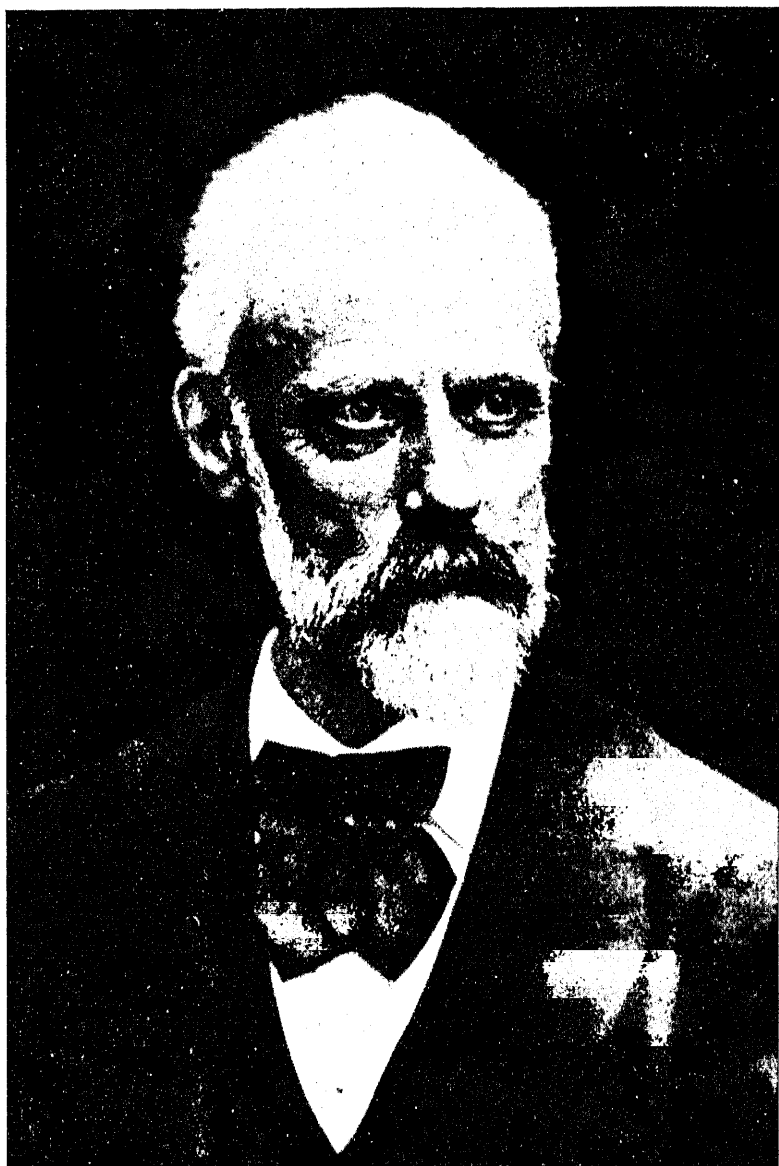
EESTI KIRJANDUSE SELTSI VÄLJAANNE

TOIMEKOND: V. GRÜNTAL, J. JÖGEVER, A. JÜRGENSTEIN,
M. KAMPMANN, J. LUIGA, W. REIMAN, J. TÖNISSON

SEITSMES AASTAKÄIK

1912

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KIRJASTUS

W. H. Thomson

Vilhelm Thomsen.

12/25. jaanuaril tänavu sai Eesti Kirjanduse Seltsi auu-
liikme, kuulsa Daani keeleteadlase professor Vilhelm Thom-
seni sünnimälestuse 70 aastat täis. Ligidalt ja kaugelt voolas
õnnesoovisid Kopenhagenisse, teadusliste asutuste ja teaduse-
meeste poolt. Aga ka meil eestlastel on väga palju põh-
just tänulikust südamest Daani auuväärt vanakesele õnne
soovisid saata.

Vilhelm Thomsen sündis 12/25. jaanuaril 1842 Ran-
dersis Jütimaal, kus tema isa postipidaja oli. Juba kooli-
poisi põlves avaldas ta suurt huvitust keelte õppimise kohta,
ja ülikoolis, kuhu ta aastal 1859 astus, pühendaski ta ennast
keeleteadusele, nii hästi Indo-Europa kui ka muude keelte
üle ettelugemisi kuulates ja iseseisvalt nende kallal töötades,
kus juures ta iseäranis rõhku nimelt Soome keele peale
pani. Pärast ülikooli lõpetamist käis ta 1867. aastal Soomes
oma Soome keele mõistmist täiendamas. Kui ta veel mitmes
Europa maas, nimelt ka Ungaris, oli reisinud, nimetati
tema 1871 Kopenhageni ülikooli juure dotsendiks, 1887
sinnasamasse võrdleva keeleteaduse professoriks. See õpe-
tool sai Kopenhageni ülikooli juure just tema jaoks asutatud.

Kahest seisukohast tuleb meil Thomsenit hinnata.

Esiteks puhta teaduse seisukohast. Oma
töodes on Thomsen teadusele uurimise viisid kätte juha-
tanud, mis seni viljakandmata üksikuid teadmisi lubavad
kindlateks teaduse harudeks ühendada. Juba ammu teati,
et Eesti ja teistes Soome sugu keeltes hulk sõnu Saksa
keelest laenatud on. Sellest teadmisest kaugemale ei ede-
nenud asi, ei osatud millegi jaoks seda teadmist tarvitada.
V. Thomsen näitas, kudas nende sõnadega peab ümber-
käima, et nad meile hallist minevikust jutustama hakkaksi-
vad, aegadest, millest kirjutatud kiri midagi ei mäleta. —
Teati, et väga mitmed Eesti ja teiste Soome sugu keelte

sõnad Leedu-Läti sõnadega ligidalt sugulased on, aimati, et keegi kord teise käest laenamas on käinud, kumb, ei olnud kindel. V. Thomsen näitas, kudas neid sõnu kõnelema sundida. Tema kirjatöö kohta „Beröringer mellem de finske og de baltiske (littauisk-lettiske) Sprog“ (kokkupuutumised Soome ja Balti (Leedu-Läti) keelte vahel) kirjutab Soome professor Dr. E. N. Setälä (Valvoja, 1911 № 1 lhk. 6): „See töö on teaduslise võimise ja uurimise üks kõige tähtsamatest toodetest. Harva leidub tööd, mida teadmiste põhjalikkuse ja mitmekülgsuse, vaateala laiuuse, aine esitamise selguse, kindluse ja ettevaatlikkuse poolest V. Thomseni tööle kõrvu võiks seadida“. Thomseni uurimise viisi ei hakka ma siin kirjeldama. Ta on teadusemeeste jaoks ja need tutvustavad endid sellega kõige paremine Thomseni enese tööde põhjal. Iga tahes on seda juba teadusemeeste poolt tarvitusele võetudki ja sellega ära näidatud, et Thomseni poolt paksust metsast läbi raiutud teed mööda ka teised teadusemehed küll suudavad kasutoovalt sammuda.

Olgu tema uurimise viisi kohta veel nii palju tähendatud: Sellest hoolimata, et Thomseni töödes Soome-Ugri keelte alalt väga palju keelelisi oletamisi ja järeldamisi leidub ja et Soome-Ugri keeleteadus viimastel aastakümnetel, pärast Thomseni tööde ilmumist, hiigla sammudel edenenud on, ei ole tema oletamistest ja järeldamistest kuigi palju ümber lükatud, mis muidu vanemate tööde juures teaduses harilik nähtus on. Thomseni oletamised ja järeldamised seisavad niisama värskelt ja vankumata, nagu nad ilma tulivad; mida rohkem uut materjali kogutakse, mida teravamine Thomseni üksikuid oletamisi kaalumise ja tuulamise alla võetakse, seda kindlamaks ja vankumataks nad muutuvad, näitus, kui ettevaatlikult, põhjalikult, kõiki võimalusi arvesse võttes, Thomsen oma tööd on teinud.

Teiseks tuleb meil V. Thomsenit hinnata Eesti rahva seisukohast. Siin ei ole nii tähtis V. Thomseni uurimise viis kui selle uurimise viili.

Usuti enne vanast, et eestlased meie maal algelanikud olnud, toores, metsik rahvas, Jumal teab, kust siia sattunud, ristisõitjate piitsa all natuke üle hõõveldatud ja kulturiseeritud, väike rahvakild ilma sugulasteta, ilma minevikuta ja nma tulevikuta. Siis loodi arvamine, mis nüüd ka ära igailenud ja kõrvale heidetud on, et nad Aasiast Läänemere randa ilmunud, üks Mongoli oksake, kellel Aasias rohkel arvul küll pool metsikuid sugulasi, aga ka Europas seal ja teal samasugusid rahvakillukesi sugulasteks olla. Kudas see Mongoli rahva killuke Läänemere randa oli

jõudnud ja oma Mongoli tüüpuse europlase oma vastu ümber vahetanud, jäi seletamata. Üksikuid katseid seletamiseks tehti seal ja teal. Siin ei ole kõht neid katseid üles lugeda. Kindel teadusline alus puudus.

V. Thomsen astus nüüd, oma uurimise viisi tarvitades, kõige pealt Germani laenusõnade kallale oma doktori väitekirjas „Den gotiske sprogklassens indflydelse på den finske“, mis 1869 ilmus ja kõige pealt Germani keelte uurijate keskel kõige suuremat tähelepanemist äratas, nõnda et kuulus keeleteadlane E. Sievers ise juba järgmisel aastal töö Saksa keele tõlkis pealkirja all: „Ueber den Einfluss der Germanischen Sprachen auf die Finnisch-Lappischen. Eine sprachgeschichtliche Untersuchung. Halle 1870.“ (Germania keelte mõju Soome-Lapi keelte peale. Keeleajalooline uurimine. Halle. 1870). V. Thomsen näitas siin, — kui me selle juure jääme, mis otsekohe Eesti rahva kohta käib, — et eestlased juba esimestel aastasadel pärast Kristuse sündimist Läänemere lähikonda olivad jõudnud; et nad teiste Läänemere Soome sugu rahvastega veel üks rahvas olivad või vähemalt nendega kõige lähedamas ühenduses elasivad; et nad sel ajal ühe Saksa rahva suguharuga naabrusesse sattusivad ja aastasadasid selle rahvaga kõige ligemas ühenduses elasivad, võib olla selle Saksa rahvaga — olgu rahulisel või vaenulisel teel — endid segades; et nad sellel ajal milgi kombel päris metsik rahvas ei olnud, vaid et neil riiklised ja õiguslised mõisted (kuningas, vürst, vald, valitsus, laen, kihl, rahatrahv, rent, rahvas, saadik) juba tuttavad ja tarvitusel olivad, et nad juba tublid põllumehed olivad (agan, humal, kaer, lauk, rukis, oras, ader, põld, leib), et nad kulda, rauda, tina tundsid; et niisugused abstraktmõisted ja omadused kui „aeg, kius, tarve, vaev, arg, armas, tühi, õnnelik, hoolas, õiglane, kaunis, viisakas“ neile sugugi võõrad ei olnud.

Nõnda oli Thomsen Eesti rahva mineviku kuni Kristuse sündimise ajani oma uurimise viisi abil keelest enesest välja seletanud. Ta ei leppinud sellega, vaid jatkas oma uurimisi. Aastal 1890 ilmus tema teine juba ees pool nimetatud töö, mis jälle otsekohe Eesti rahva kohta käib: „Beröringer mellem de finske og de baltiske (littauisk-lettiske) Sprog“. „Siin oli laenusõnade najal näidatud, et soomlaste ja eestlaste esiisad, juba enne kui nad germanlastega ühendusesse jõudsid, Leedu-Läti rahva naabruses olivad asunud. See oli aset olnud, või kokkupuutumised vähemalt alanud juba nii varasel ajal, et siis Läänemere ja Volga Soome sugu rahvaste (mordvalaste ja tscheremisside) ühtsus veel

täitsa katkenud ei olnud. See uurimise töö on suurel määral selgitanud küsimust soomlaste ja eestlaste muinaste asumisealade ja nende teede kohta, mida mööda nad oma praegustele asukohtadele on tulnud, niisama nende muistse hariduse ja elamise järjest“ (Setälä).

Siin ei ole koht Eesti rahva terve muistise hariduse loo kirjeldamiseks, milleks Thomseni tööd materjali annavad. Olgu ühe sõnaga tähendatud, et Thomsen oma töödega Eesti rahvale tema mineviku avas kuni 1. aastatuhande sisse enne Kristust, ühtlasi aga ka järeltulejatele uurijatele kätte näitas, kudas nad sellel teel võivad edasi sammuda.

Mis V. Thomsen meist kaugemal seisvates keeleteaduse harudes on teinud, on omast kohast niisama sügava tähtsusega. Missugusest keeleteaduse vallast Thomsen omale töö iial valis, ühteviisi piinliku ettevaatusega, põhjalikkusega ja suure teaduslise saagiga töö viljana viis ta töö lõpule. Siin nimetame ainult mõned nendest: „The relations between ancient Russia and Scandinavia, and the origin of the Russian state“ ilmus 1877 Inglis keeles, tõlgiti aga juba kahe aasta pärast ka Saksa keele pealkirja all: *Der Ursprung des russischen Staates*, Gotha, 1879.“ („Vene riigi tekkimise lugu“); *Inscriptions de l' Orkhon déchiffrées* par Vilhelm Thomsen („Orkhoni kivikirjad, ära seletanud V. Thomsen, 1896), „*Remarques sur la parenté de la langue étrusque 1899*“, vana Italia algrahva etruskide sugulusest, „*Études lyciennes 1899*“, Väike-Aasia Lükia rahva kivikirjutuste üle ja hulk muid töösid Indo-Europa, Soome-Ugri, Türgi-Tatari, koguni Australia keelte üle.

Ma usun, et kõige armsam kingitus, mida me V. Thomsenile tema 70. sünnipäeva puhul annetada võime, see soov ja lootus oleks, et mõni noormees eestlastegi keskel leiduks, kes Vilhelm Thomseni töötamise viisi omale eesküjuks võttes, niisamasuguse kindlusega teaduslisele tööle püüaks ligineda, nagu Vilhelm Thomsen seda oma terves elutöös on üles näidanud.

J. Jõgever.

Soome sõnad Eesti kirjakeeles.

Üks keele rikastamise abinõu.

Joh. Aavik.

Viimastel aastatel on Eesti keel hakanud sõnastiku poolest jõudsamalt edenema. Hulk uusi sõnu on ilmunud, ajalehtedes ja kirjanduses tarvitusele tulnud ja juba meie keele varade juure liitunud, teda rikastades uute tarvilikude lisandustega. Otse imestama peab vahel, missuguse hõlpusega mõni uus sõnasünnitus ehk laen „läbi läheb“ ja missuguse kiirusega ta üleüldiselt tarvitusele võetakse. Esiti silmad teda kui uut haruldast nähtust mõne üksiku autori kirjutustes, siis loed teda pea igas ajalehes, varsti kajab ta ka kõnetoolilt ja ei kestagi kaua, kui teda haritlaste suust igapäevaseski kõnes kuuled kui harilikku tuttavat sõna, mis oma tähelepanekut äratava uuduse on kaotanud.

See näitab, kui suur vajadus meie noorel edeneval, rahvuslises kultural rikkama ja täielikuma avalduse vahendi järele on. Ajad ja vaated on muutunud. Endise kuiva sõnavaese keele vastandina, mis 90-tel aastatel valitses, kokkõlas tuimuse ja kuivusega meie selleaegses vaimuelus, leiad nüüd, uue aastasaja algul, mõnede, iseäranis noorema sugupõlve kirjanikkude töödes, sõnaküllast stiili, kus keel, mingisuguse ülivõrsumise tuhinas, ohtrasti uusi võsasisid ajab. See nooremate, peaaesjalikult Noor-Eesti rühma poolt algu pandud sõnarikkama keele ja stiili taotamine ei ole jätnud ka mõne vanemagi kirjaniku kohta mõju avaldamata. Nii näib E. Wilde kõik oma võimise välja pannud, et oma stiili sõnaliselt võimalikult lopsakaks ja ülevoolavaks teha. Tarvitseb ainult ta kõige uuemaid teosid nagu „Lunastust“ mõne mitte just kõige varasema novelliga (näit. „Astla vastu“) võrrelda, et kirjutamise viisi vahet märgata. Kuna viimase keel kaine ja üleüldine on omas pretsisionis ja vaevalt mõne uue sõna loomist riskeerib, kihavad ja kubisevad „Lunastuse“ leheküljed sõnadest, nii hästi võõraist kui omadest, nii hästi kordaläinud kui ebaõnnistunud uussünnitustest. See on väga iseloomulik aja-voolu kohta, et keegi, kes hiljuti nooremate keelt parodeeris, neile nüüd ise püüab järele jõuda.

Iseäranis aga kosub ja õitseb neologismus¹⁾ nooremate kirjanikkude juures. Kõige huvitavam ja algupärasem selle poolest on vist kahtlemata küll V. Grünthali

1) Uus sõnasünnitus, Greeka keelest (neos—uus, logos—sõna).

keel; see sammub liikumise eesotsas oma rohkearvuliste neologismustega, oma tervete fennismustega (soomepärasustega), oma julgete uuendustega morfologia (sõnavormide), ortografia (õigekirjutuse) ja süntaksise (lauseõpetuse) alal, milleks ta kaasasündinud osavus ning kalduvus näib olevat. Kahju ainult, et kirjutuste loetavust ja mõju, mida juba muidugi keelelised uuendused oma jagu segavad, ta stiili üleüldine raskepärasus ja ta paiguti natuke keeruline ning abstraktiline mõttevaljenduse viis veelgi raskendavad ja selle läbi takistavad neid uuendusi ka laiematele ringkondadele kättesaadavaks saamast ja laiali lagunemast. Selle tõttu riskeerivad need uued sõnad ja muud keelelised uuendused, milledest suurem jagu vastuvõtmise vääriiline on, surnud kapitaliks jääda, millest keel kasu ei saa. Sest sellest on vähe, et sõna luuakse. Ja ka sellest ei saa mitte küllalt, et teda üks väike ringkond tunneb ja tarvitab (nagu suurema hulga Noor-Eesti neologismustega praegu lugu on). Et keele puu külge elulisena, viljakandvana võsana liituda, peab sõna ka laiemates ringkondades, kõigi kirjanikkude juures ja ajakirjanduses vastuvõtmist leidma ning tarvitusele tulema, kust ta aega mööda ka kõnekeelele omaseks saaks. Alles siis tähendaks see meie keelele jäädavast võitu.

Sellepärast oleks aeg neid uusi sõnu ka suuremale publikumile kättesaadavaks teha, neid seletada, neid harutada, neid soovitada, neid populariseerida, ühe sõnaga nende heaks propagandat teha, — tegevus, mis senimaani kahjuks nii hooletusesse on jäetud. Sõnad on nüüdsel ajal kaup, nagu iga teinegi. Nad ei leia tarvitajaid, kui neid liigvaka all peetakse. Neid peab samuti välja pakkuma, nende headusi paista laskma, neid soovitamaks tegema, kuni nad vajaduslikeks saavad.

*

On neli abinõu olemas, mille abil Eesti keel end sõnade poolest rikastab. Need on:

1) tuntud sõnadest ja sõnatüvedest kõikesugu liitelõppude abil ja ühendatud sõnadega loomine (tegur, muljend; korralagedus, hooaeg).

2) murdesõnade, mida kirjakeel ei tunne, tarvitusele võtmine (tõhus, jõhker, pigemini).

3) n. n. võõrad sõnad ehk kultura sõnad (enamasti Ladina, Greeka ja Prantsuse keelest), mis on vastu võetud üleüldise kultura terminologiana igasse haritud keele (kultura, teater; sotsiologia, filosoфия).

4) Soome sõnade laenamine (huvitama, aade, väitama). Algupära poolest võiks Eesti keele vastuvõetud sõnad kahte pealiiki jagada: 1) omadest tüvedest saadud (1-ne ja 2-ne abinõu); 2) laenud võõrsilt (3-as ja 4-jas abinõu).

Igaüks neist abinõudest on eri laadi oma resultatide ja väärtuse poolest. Kõige parem, kõige soovitamam, kõige mõnusam ja kõige harilikum abinõu sõnade tegemiseks on muidugi esimene, nimelt juba tuntud sõnadest ehk sõnatüvedest liitelõppude ehk kahe või kolme sõna ühendamise abil, sest et need kergesti arusaadavad ja selle läbi kõige enam laiali lagunemise- ja eluvõimulised on ning ühtlasi ka hääleliselt endiste sõnade kohased ja taolised olles ka keele fonetika ühtlust ei riku (muidugi kui nad kordaläinult ja õieti on moodustatud).

Kuid ka teine abinõu on tarvilik ja hea. Mitte iga kord ei saa tuntud sõnast uut sõnaaimet luua. Sagedasti on vajadus selleks hoopis uus sõnatüvi võtta. Ja see on vahel koguni parem. Kui ka sõna arusaadavus selle läbi kaotab, võidab sellega siiski keele ilu. Ei ole hea, kui keeles liig vähe sõnatüvesid on. Selle tõttu on rohkesti ühekõlalisi sõnu. Keel, mis eri aimeid väga sagedasti kokkupandud ehk samatüveliste sõnadega tähendab, tundub labaselt, vesiselt ja värvitult. Sõna tundub seda kindlamalt, individuaalsemalt, differentseeritumalt, mida enam ta oma tüve ja üleüldise kõla poolest oma kaaskodanikuist erineb (lahku läheb), ühtlasi hääleliselt siiski võimalikult keele üleüldise fonetika raamides püsides. Stiililisest küljest on sellepärast palju-tüvelisem keel igatahes ilusam, tihedam, värvirikkam. Samakõlaliste sõnade kordumine esineb vähem. Sellest vaatepunktist on Esperanto küll alavääriliseks peetav. Selle vastu Inglise keel oma kahest eri elemendist, Germani ja Romani sõnadest kokkupandud leksikoniga tõestab kõige suuremal määral seda ideali.

On järjekult soovitam, et keele võimalikult rohkesti eritüvelisi sõnu tuleks. Eesti (kirja) keelele saab see võimalikuks, kui seni peaaegu puutumata murde kaevandustest uusi sõnavarandusi päevavalgele toodaks, milleks tööks nii hästi elava rahvakeele uurimine kui Wiedemanni sõnaraamatu lugemine tarvilikuks abinõuks on.

Kuid me ei peata siin Eesti murdesõnade juures pikemalt; selleks saab ühel teisel puhul enam mahti olema. Sest iga neologismuseliigi läbiharutamine ja kõigekülgne käsitlemine nõuab oma ise eri kirjutust. Samuti ei taha me ka võõraste sõnade küsimust põhjalikumalt kõne alla võtta.

Kõiki detailisid kõrvale jättes (rõhu, ortografia, sõnakuju, lõpud), olgu siin ainult mõnd üleüldisemat põhjusemõtet puudutatud. Kõige pealt võib tähendada, et „võõraste sõnade“ küsimus Eesti keeles nüüd juba oma teravuse on kaotanud. Pärast seda kui purismuse¹⁾ pais (Noor-Eesti tõttu) puhkes, hakkas võõraste sõnade element meie ajakirjanduses järsku lokkama. Kõige ohtramalt tarvitas neid muidugi „Noor-Eesti“ ise. Kuid nüüd, pärast esialgse vaimustuse liialdust — sest liialdus see oli — on juba mõõna märgata. Võõraste sõnadega ei ole kirjanikul enam mingit uut efekti teha. Meil ollakse sellepoolest juba liig blaseeritud. Meil ei ole mitte üksi kõige üleüldisemaid, kõige tarvilikumaid, kõige läbisaamatumaid kulturasõnu tarvitatud, vaid koguni õige haruldasi ja tarbetumadki, nagu, incoherent, amorceerima („Noor Eesti“ 5—6). Tuletan siin iseäranis ühte meele, mis „Noor-Eesti“ II. Albumis Haljangu Lembitu „Päevaraamatu lehtede mottos esineb: „compenet-reerima“ (autori ortografias), mis isegi Prantsuse ja Inglise keeles igapäevane ei ole.

Üks asi on igatahes selle liialdusega saavutatud (kätte saadud): võõraid sõnu ei kardeta enam. Ebausklik hirm nende ees on kadunud. See foobia²⁾ tuli peasjalikult küll sellest inimesearmastuslikust vaatepunktist, et rahvas neist aru ei saavat. Sest samal põhjusel kardeti iga uut sõna, mis läbi keele-arenemise võimalus peenemaks kultura vahendiks tõkestati ja ühtlasi keel selle viimase põõbliliku lihtsuse ni ja labasuse ni alla suruti.

Võõraste sõnade kohta võiks siit peale järgmine seisukoht maksev olla: nende vastuvõtmist ja tarvitamist tehniliste ja spetsialteaduste ning alade omadega kitsendada (siia juure ka kõige üleüldisemad ja üleilmsemad kulturasõnad arvatud), selle vastu aga katsuda üleüldisi psühholoogilisi ja fraseoloogilisi sõnu keelele homogenilisematest³⁾, s. o. omadest elementidest soetada. Ja siin on jällegi esteetiline ja stiililine vaatepunkt suuresti kaasa mõjumas. Stiili ühtlus, tasasus võidab teatud mõttes, kui keel oma üleüldisuses fonetiliselt ja grammatiliselt homogenilistest ainetest

1) Ladina keele sõnast purus (puhas), tähendab ülelilgise keelepuhtuse tagaajamist.

2) Greeka keelest, tähendab loomusunnilist kartust mõne nähtuse ehk asja ees.

3) Greeka keelest, homos — üks, ühesugune ja genos — sugu; selle vastand, heterogeniline — (heteros — teine, ja genos) lahkuminevatc, eri elementidega.

koos seisab. Võõrad sõnad aga rikuvad seda ühtluse muljendit oma erineva häälelise süstemiga ja osalt ka sellega, et nad meie iseteadvuses võõrana, juhulisena elemendina tunduvad, ehk olgu siis, et seda võõrast elementi nii palju on, nagu Prantsuse ja Inglise keeles, kus see juba enam poolt kogu sõnastikust moodustades nii igapäevane ja harilik on, ilma milleta võimatu on läbi saada ega mitte enam kui võõras aine ei tundu, seda enam kui nad ka hääldamise poolt enam vähem keele fonetika kohaselt on ümber kujunenud. Selle pärast ei ole Prantsuse, Italia ehk Inglise keeles enam seda võõraste sõnade aimet selles mõttes olemaski, nagu näituseks Saksa ja Vene keeles (Fremdwörter, иностранные слова). Seal kõneldakse ainult teaduslistest ehk raamatulistest sõnadest

Ja nagu Saksa ja Vene keeles saavad ka Eesti keeles ikka oma „võõrad sõnad“ olema. Nende tarvitamine jääb edaspidi ikka enam ja enam stiili ning maitse küsimuseks. Suuremal ehk vähemal hulgal tarvitatuna annavad „võõrad sõnad“ oma teisesuguse häälelise kujuga, oma isesuguste lõppudega ning meie keele omase lahkumineva rõhuga, aga ka oma tähenduslise iseloomu ja ideelise küljega stiilile isesuguse värvi ning tooni ja meeoleolu, millel ka oma estetiline väärtus võib olla. Kui mõned „Noor-Eesti“ kirjaniidud paiguti ülemäära võõraid sõnu on tarvitanud, siis ei ole nad seda mitte lapsiku uhkustamise pärast teinud, milles neid on süüdistatud, vaid osalt on nad vastavate eestikeeliste sõnade puudusel selleks sunnitud olnud, osalt teevad nad seda, et selle läbi isesugust stiililist efekti saavutada (kätte saada). Tehniliste terminuste ning teadusliste sõnade tarvitamine oli näit. Prantsusemaal viimastes kirjanduslistes vooludes üks stiililine abinõu, millega uut ja isesugust mõju taotati (kätte püüti). Koguni naivselt ja vahest oma nõrkust paljastavalt tundus süüdistus, nagu tahaksid „Noor-Eesti“ mehed sellega oma võõraste sõnade teadmist välja laduda. Vähemalt mõnede kohta on selle etteheitel märgist mööda lastud.

Nagu tähendatud, on keele estetika seisukohalt soovitavam üleüldisi psühholoogilisi ja fraseoloogilisi homogenilistest elementidest soetada. Ühe osa neist annavad rahva-keeles ja murretes leiduvad sõnad ja sõnatüved, teise osa — ja siin jõuame viimase abinõu juure — saame Soome keelest. Ja selle juures tahame veidi pikemalt peatada.

* * *

Meie lahetaguse sugurahva keel on meie omale õige lähedal. Nad on üksteisele ütle mata lähedal, nii põhjus- sõnastiku ja grammatika kui ka üleüldise iseloomu ja vaimu poolest, hoolimata lahkuminekutest lugematutes üksikasjus, mis tuhande-aastane lahusolek ja eri mõjude all edenemine on kaasa toonud. Veel poole tuhande aasta eest oleks vahest ühine kirjakeel võimalik olnud. Kuid vähem kui viiekümne aasta eest veel ei kokkunud mõned isamaalikud soomlased niisugusest ühinemise unistusest tagasi ja avaldasid sel puhul koguni väike praktiliku ettepaneku, mis muidugi ettepanekuks jäi. — Teiseks on Soome keel end puhtamas ja algupärasemas kujus alal hoidnud ja kolmandaks, ta on enam välja haritud. Sinna juure tuleb veel kogu rahva kulturalik üleolek ja kaugelt lähedamad rahvuslise edene- mise võimalused. Loomulik on, et Eestis samuti nagu muude Soome kultura nähtuste ka Soome keele peale on hakatud vaatama, kui niisuguse peale, kust eeskujuga võib võtta. Ja õigusega. Ning iseloomulik nähtus: — iga kord kui Eesti rahvuslik iseteadmine tõusmas ja rahvuslik vaim vir- gumas oli, on ka huvitus Soome kohta elavam olnud ja on püütud vennasrahvaga lähemasse kulturalisesse läbikäi- misesse astuda. See tuli meie esimese rahvusliku ärkamise ajal (70–90 aastatel) nähtavale. Mitmed selleaegsed täht- samad „Eesti elu edendajad“ nagu Hurt, Weske ja pärast- poole Hermann ja Grenzstein tundsid Soome keelt, ja osalt ise Jakobsongi. Sellest ajast peale on Soome keele mõju meie kirjakeele arenemise peale märgata. Tõsi küll, see mõju ei olnud kuigi suur; ta rajanes ainult mõne üksiku sõnalaenuga nagu aade (idee), huvitama (interessrima)¹⁾, toimetus (redaktsion), algupärane (originalne) ja veel mõned teised. Soome mõjuks tuleb lugeda ka seda Kirjameeste Seltsi poolt a. 1872 tehtud otsust, mille järele endise lühema mineviku vormi („nad tulid“) asemel peab pikemat („nad tulivad“) tarvitama, — reegel, mis sest saadik üleüldiselt maksvaks sai. Teatavasti aga on nüüd viimastel keele kongressidel kõigesugustel õigustatud ja hästipõhjen- datud vaatepunktidel otsustatud, vana lühema vormi juure tagasi minna, mis aga kahjuks veel pole jõudnud praktikas tõdeneda. Kuid loodetavasti ei jää see pea tulemata. Ka ei arva ma eksivat, kui väitan, et Lõuna-Eesti ää tarvi- tusele-võtmises Tallinnamaa eä asemele mõnedes sõnades

1) Huvitav on tähendada, et Soome keeles enesest sel sõnal vähe teine tähendus on, lõbustama „nalja tegema“. „Huvitama“ tähenduses tar- vitatakse võõrast sõna „intresseerata“.

(pea — pää, hea — hää) ka Soome keele eeskuju omalt poolt kaasa oli mõjumas. Siia juure tuleb lisada, et meie uus praegune kirjaviis, mis juba varemini, mineva aasta-saja keskpaigu, grammatikuse Eduard Ahrensi poolt ülesvõetud, Soome laen on.

19-nda ja 20-nda aastasaja veerul, kui rahvuslik elu pärast 90-te aastate vindumist jällegi virgus, ärkas huvitus Soome ja Soome keele kohta uuele elule, ja seda korda noore soo seas. Soome keele õppimine sai ühevahe hoogu ja Aho „Laastude“ lugemine ja tõlkimine oli päris moodis. See Soome huvitus ei jäänud mõnedele mitte ainult kooliõpilase ea vaimustuseks, vaid seda püüti ka elus tõestada. Vene õpeasutused jäeti maha ja asuti Helsingi ülikooli, ehk see mõnelegi majandusliselt ebaedulisem oli. Selle tõttu näib see teine Soome mõju sügavamaks ja püsivamaks tõutavat saada, samuti nagu loodetavasti teine rahvuslik ärkamine seda on, sest pahemaid olusid kui praegused ei tohi me ometi enam loota.

Vennasrahva keele lähem ja põhjalikum tundma õppimine mõjus ka emakeele tundmise peale selgitavalt, tõutades mõneski vaates täielikku pööret. Soome keele puhust ja algupärast ilu imetleti ega võidud ühtlasi sellega Eesti keele saksapärasest laadi olla võrdlemata. Sest nagu igas asjas, nii on soomlastel ka keele poolest enam õnne olnud. Nagu kõik, nii on ka see neil mineva aasta-saja jooksul edenenud, mõistlikult, rahulikult, aga kindlasti ja korrapäraselt, ilma suurte hüpeteta ja äkiliste pööreteta, ikka mõistlikkude ja haritud keelemeeste juhatusel ja kaastegevusel. Kui teisiti meil! Näib, nagu lasuks mingi needus kõige Eesti rahva saatuse peal. Meie ärkamise aja keelemehed on küll ka grammatikaid ja sõnaraamatuid kirjutanud, sõnu klassidesse liigitanud, väitekirju kaitsnud, kuid nende tegelik mõju elava (kirja) keele arenemise kohta peab õige väheseks takseerima. Nad ei näi selle tegevuse tähtsusest ja vajadusest mitte küllalt selgesti aru saanud. Sest muidu ei oleks nad keelt nii hooletusesse jätnud, teda lasknud kasvada kui puud metsas. Ehk kui nad selles mõttes midagi tegid, siis oli see väiklast ja juhulist laadi, ilma süsteemita, ilma põhjusemõteteta. Nokitseti, nägeldi, näriti ja mäletseti sagedasti tühiste, kõrvaliste, ebaoluliste välist laadi küsimuste kallal, kuna tähtsamad, üleüldisemad, olulised asjad kahe silma vahele jäävad, nagu üleüldine keele iseloom, lauseehitus, germanismuste väljaajamine, partitivismuste tagakiusamine, sõnade kord, sõnade tuletamine, fraseologia, võõraste sõnade kujud ja lõpud, j. n. e. Kõige

tüüpilisem näitus nende keelemeeste tegelikust tööst on *Dr. Hurti* ja *Dr. Hermanni* vaidlus -gi ja -ki üle, mis päris isikliku riuga lõppes. Ometi oli tüli aine ise õige kõrvalise tähtsusega, et mitte ütelda hoopis tähtsusetat. See oli üks kõige tühisem ja väiklasem ortografia küsimus. Üleüldse pandi sel ajal pearõhku õigekirjutuse peale, ja laiem publikum mahutaski kõik keeleküsimused õigekirjutuseküsimuse, ehk nagu sel ajal (ja mõned praegugi veel) kirjavaisi küsimuse sisse, sest ei tehtud vahet kahe oluliselt iseseisva asja, õigekeelsuse (*Sprachrichtigkeit*) ja õigekirjutuse (ortografia) vahel.¹⁾

Jah, oleks keel tõesti ise nagu puu metsas sirgeks ja sihvakaks tahtnud kasvada. Aga ei, kõikesugu kahjulikkude ja ebaeduliste mõjude tõttu ahvardas ta kõveraks ja kangu jääda. Siin oli mõistlikku aedniku abi tõesti hädasti vaja. Keeleoskamatus oli rahvuslase ärkamise aja kirjanikkude juures üleüldine. Nagu V. Grünthal omas „Eesti kirjakeele arenemises“ õigesti konstateerib, ei osanud meie tähtsad mehed selle rahva keelt mitte, millele nad tahtsid kirjandust põhjendada; kõik Jannsenid ja Jakobsonid, Kreutzwaldid ja Koidulad olivad enam vähem keele solkijad; keele instinkt näib neil emakeele kohta õige segane ja udune olnud olevat²⁾. Ja ka uuemas kirjanduses ei ole asi selle poolest veel kaugeutki korras.

Kõiki neid ema keele viletsusi ei võidud Soome keele puhtuse ja täiusega võrdlemata olla. Imetleti viimase algupärast iseloomu ja lauseõpetust, millega Eesti germanismused nii vastikult kontrasteerivad; tunti lõbu ta morfoloogia nii reeglikorralisest, nii läbipaistvast arhitekturst, mille kõrval Eesti oma nii segaselt ja anarhiliselt tundus; imetleti ja kadestati iseäranis Soome sõnastikku, nii rikast

1) Nii on õigekeelsuse küsimus, kas „andnud“ või „annud“, „niisuguseid“ või „niisugusid“, „herrasid“ või „herrasid“, „peal“ või „pääl“, sest et siin vormiliste ja hääleliste muudatustega tegemist on. Õigekirjutuse küsimus on, kas kirjutada „sindki“ või „sindgi“, kas „sorteerima“ või „sorterima“, „system“ või „süstem“ või „süstcem“, sest et sõna kuju ja väljarääkimine ise ei muutu.

2) Jannsen kirjutab: kõige ilusa tütarlastel (*pro* kõigil ilusail); samuti ka Jakobson ja Kreutzwald. Jakobsonile on järgmine viiga harilik: nad ei oleksivad (*pro* oleks). (Vaat. Sakala 1878, nr. 17 ja 27). Kreutzwald loob ja deklioneerib sõnu nagu, tähelepanemiliku asju' (s. o. tähelepandavamaid asju), v. „Kiplaste inelikud teod“ lhk. 3. Koidula luuletab: ühel vannel (*pro* vandel). Peale selle kubiscwad nende tööd partitiivismustest, s. o. võltsist, üleliigsest partitiivi (osastava) tarvitamisest, nagu: Krimmi sõdda lõpetas keik rahho leppitust (*pro* lepituse) nende vahhelt (Jannsen, Perno Post. 1867, N. 1).

rahvapärastest sõnadest ja rikast ka kirjanduslistest uus-sünnitustest, mis laskis Eesti leksikoni nii kuiva ja kehva ja armetu paista. Sellest kasvas loomulikult tung ka emakeelt selles sihis täiendama, puhastama ja rikastama hakata, kus juures Soome keel sagedasti eeskujuks ja õhutajaks oli. Nii on seda Soome keele mõju viimastel aastatel iseäranis „Noor-Eesti“ ja nimelt ainuüksi „Noor-Eesti“ rühmase kuuluvate meeste sulesünnitustes märgata. Iseäranis silmapaistev on see V. Grünthali keeles. See tuleb mitmetpidi nähtavale. Morfologias ilmub ta vormides nagu otstarve, (*pro*¹) otstarb), selleaegist (*pro* selleaegset), hävida (*pro* hävineda), tulematu, eneseteadmatult (mida viimaseid iseäranis Grünthal kultiveerib, kuid mitte järjekindlalt), mitte et need vormid tervega Soome keelest oleksid võetud, vaid nad on pigemini vanad õiged rahva keele vormid ehk niisugused, nagu need keeleteaduste järele peaksid olema. Soome keel on ainult äratajaks, eeskujuks olnud. Sellest ta heategev, puhastav mõju meie grammatika arenemise ja korraldamise kohta. Süntaksise (lauseõpetuse) alal on märgata kalduvust saksapärase postpositiooniliste rektsioonide eest hoida ja selle asemel Soome keele eeskujul ainult käändeid tarvitada, nagu: „see mõjus temasse“ *pro* „tema peale“. Pärilise fennismuse on „midagi vastata“ *pro* „millelegi vastata“ (etwas entsprechen, соответствовать чему): välimus vastab sisu. Samuti fennismuseks on tarvis essivi (oleva) tarvitamist pidada niisugusel korral nagu: on nad... tarvilise käänamise kavasse jõudnud, üleüldiseks tehtutena (Grünthal, Eesti kirjakeele edenemine); temas tuleb... samasugune... vaim nähtavale... kahjuks ebakordalainuna, (ib. lhk. 279); see idee salgab end kehastatuna (Tuglas, Noor-Eesti III lhk. 135). Kuid kõige tähtsamaks ja tõsiseloomulisemaks soomepärasuseks tuleb küll niisugust Grünthali poolt tarvitusele võetud konstruktsiooni lugeda nagu „lume sadades jalutasime mööda uulitsat“, kuna senise Eesti keele järele seesugune lauselühendus haruldane on; peaks ütleva: „kui lund sadas, lumesajuga, lumesaju aegu“. Grünthal kirjutab selle tõttu soomekeelselt ‚aegade kuludes‘ s. o. ‚ajajooksul‘. Kas see uuendus läbi läheb, on küsitav. Kui see aga vastuvõtmist leiab, siis on sellega süntaksis tähtsa võidu teinud, sest selle abil saab lauseehitus paenduvamaks ja kergemaks.²⁾

1) *pro* (ladinak.), tähendab asemel, eest.

2) Täheandame siin, et mitmes teiseski keeles niisugune lauselühendus eri aluste (subjektide) juures võimalik on, nagu Greeka, Ladina, Inglise, Läti, vanas Slaavi ja kõigis Romani keeltes.

Sellepärast tuleb ta tarvitusele-tulemist ainult soovitada. Kui temaga harjuma saab, siis kaotab ta täitsa oma võõrastavuse ja tundub üsna loomulikult.

Veel üks tähtis süntaktiline uuendus, mis oleks tarvis läbi viia, oleks praeguse saksapärase sõnadekorra mahajätmise ja selle asemel loomulikuma algeestilise sõnadekorra tarvituselevõtmine Soome keele eeskujul. Kuid sellest teisest puhul eraldi.

Siiski, üleüldse ei ole Soome mõju Eesti grammatika peale suur, ega võigi liig suureks saada; Eesti keel on selleks juba seda võrd kindlaks kujunenud, et selle poolest veel sügavamale ulatavaid muudatusi võiks ette võtta. Kõige paenduvamaks jääb leksikalne külg, ja sellepärast on Soome mõju sõnastiku poolest kõige viljakam ja oht-ram, võib seda olla ja loodetavasti saab seda olema. Selleks on „Noor-Eesti“ kirjanduses juba hea algus olemas (Grünthali, Suitsi ja Tuglase töödes).

See mõju avaldab ennast otsekoheste laenudega ehk kaudselt. Kaudselt muu seas sõnatuletamises. Nii on sõnade *anduma*, *kanduma*, *laskuma*, *pettuma*, *tõmbuma* j. n. e. (s. o. ennast andma, ennast kandma, ennast laskma j. n. e.) tuletamiseks -u- abil kahtlemata Soome eeskujul mõjunud (vrld. Soome *antautua*, *kantautua*). See transitiviliste verbide intransitiviliseks muutmine u-abil on õige mõnus, lisab keele paenduvust ja võiks Eesti keeles veelgi laialdasemalt tarvitusele tulla, kui ta siiamaani on olnud.

Kahtlemata Soome keele tõttu on hakatud mõningaid liitsõnu produktiivlisemalt tarvitama. Nii näit. e. a. Vane-mas kirjakeeles näis see sõnake mõnede üksikute sõnade külge ära kivinevat, nüüd aga viimasel ajal võib ta eitavat tähendust andes iga omadusesõna külge liituda (nagu Saksa un- ja Vene не-, без-): ebaharilik, ebaviisakas, ebaloomulik, ebamoralne, ebasümpatiline; Grünthal kirjutab koguni ebamaitsetav, ebakordaläinud, ebakättesaadav, ebapõgenetav (unvermeidlich, неизбежный)!

Teine niisugune sõna on pärane (parem kui päraline). Peale algupärase ja suurepärase leiad nüüdses Eesti keeles veel omapärane (eigenartig), raskepärane, salapärane = saladuslik, keskpärane (mittelmässig, посредственный), vanapärane (Grünthal), saksapärane (id.), tumepärane (id.), hulgapärane (id.) ja koguni ebapärane (id.), viimane nähtavasti tähenduses „mitte õige, vale, ebaloomulik“.

Soome keelele võlgname tõenäitlikult ka seda, et murdesõnu on hakatud ohtramalt ja julgemalt tarvitama, ja nimelt neid, mis Soome keelega tähenduse poolest ühised on, nagu *loobuma, lohutama, osutama, taotama, tõhus* (nende ja teiste sõnade tähendused vaata allpool alfabetlikus nimekirjas) ja mõned teised, milledest Grünthali „Laulud“ kubisesid ja nad mõnele nii „ebaloetavaks“ tegid.

Kuid ka otsekoheseid sõna- ja tüvelaenusid on olnud ja näikse alata juure valguvat. „Noor-Eesti“ kuukirjas, G. Suits'i ja V. Grünthali kirjutustes ning E. Virgo tõlgetes, ja juba siin seal ajaleheski juhtud sõnu silmama nagu edustama, möödama, kogemus, teos, rühm, saavutama väitama, valdama, üllatama j. n. e. Grünthal on koguni sellevõrra Soome keelest läbi tungitud, et ta õige kergesti „ühearvuline“ pro „ühevääriline“ juhtub kirjutama ja Tuglase sule alt on „suurpiirdeline“, „päripõhjaline“ ning „päamaar“ libisenud.

Soome keele mõju ja sõnalaenude kohta ei tohiks kellegil põhjusemõttelikult midagi olla. See ei ole ju Eesti keele solkimine ja rikkumine võhivõõra elemendiga. Esiteks on Soome keel lähedalt sugulane ja teiseks — mis peaasi — ta sõnad on hääleliselt nii eestilaadised, nii meie keele kohased, et nad päris kui omad sõnad tunduvad (nagu üllatus, julm, rühm, valdama, lakkama j. n. e.). Küsimus on ainult selles, missuguseid sõnu võib laenata ja missuguste juhtnööride järgi. Esimene nõudmine oleks, et laenatav sõna tarvilik ja kasulik on, meie keelt uue aime või uue aimenüanssiga rikastaks. Teine ja olulik tingimus on, et Soome sõna meie fonetika-süsteemis sobiks või vähemalt tarviliste hääleliste muudatustega (nagu vokalharmonia kaotusega) laseb end üle viia, ilma ühtlasi oma kuju liig moonutamata või mõne Eesti keeles juba oleva sõnaga hääleliselt ühte langemata: üllatama (*vllättä*), möödama (*myöntää*). Aga näit. muidu nii ilusat ja tarvilikku sõna kui *tulos* (resultat) on sellepärast võimatu Eesti keele üle viia, et o hääliku u'ks muutmisel sõna „tulus“-ega ühesarnaseks saaks. Samuti ei või neid sõnu laenata, mis Eesti keeles juba teises tähenduses olemas on nagu *tarkka, rohkea, haikea, vakava*. Täbarlugu on ka sõnadega, mis Eesti hääleliste muutuste alt läbi käies ennast kõlaliselt degradeeriks, degenereeriks, s. o. inetumaks, koguni veidraks saaksid. Sel põhjusel peavad mitmed ilusad Soome sõnad Eesti keele toomata jääma, nagu *lumota, tenhota, viehätys*.

Kolmas tingimus on, et niiviisi laenatud sõnal ka Eesti lõpp oleks, sest Eesti keelele võõraid Soome lõppu-
sid ei või ometi tarvitada. Sagedasti aga on lõpus kõik.
Kui see kaob, kaotab sõna ka kõik oma ilu ja iseloomu.
Nii on võimatu -lma, -io, -sto, -mo j. n. e. lõpuliselt
Soome sõnu niisugustena laenata nagu *tunnelma, uuelma,*
ilmiö, huonusto, valimo, sest iga kord ei ole nende ase-
mele ka vastavaid Eesti lõppusid asetada.

Need on peajoonetes põhjused, mis järele Soome keelest sõnu laenates tuleb talitada. Detailide (üksikasjade) läbivaatamine viiks liig pikale.

Nüüd laseme hulga Soome laensõnu alfabetlikus korras järgneda, neid eestikeeliste, aga ka saksa- ning venekeeliste ja tarbekorral ka prantsusekeeliste seletustega ja tähendustega varustades (see sõna leidub ka nende hulgas). Need ei ole õiguse pärast mitte kõik Soome laensõnad, vaid täielikkuse pärast lisasin ka mitmed Eesti omad neologismused (uussünnitused) juure, mis kuidagi viisi Soome mõjuga ühenduses on, nagu ülemal seletatud.

Märkide seletuseks olgu öeldud:

Ilma mingisuguse märgita sõnad on need, mis Eesti keeles üleüldiselt ja enamasti juba kauemat aega tarvitusel on (huvitama, algupärane, oletama).

* tähendab, et sõna võrdlemisi alles värske, aga juba enam kui ühe poolt tarvitamist on leidnud (kogemus, üllatama);

† tähendab, et sõna alles isiklik, s. o. ainult ta looja ehk laenaja poolt on tarvitatud.

Esimese ja teise liigi sõnadest võivad mõned kogemata välja jäänud olla, sest on raske niisugust nimekirja ühekorraga täielikuks saada.

a a d e [aate] — idee, mõte; sellest:

† a a t l e m a [aadelda] — мыслить, kuna 'mõtlemas' — думать; aatlemine — мышление; Prants. *idéation*.

ala — tööpõld, Gebiet; область, поприще; harilikult piltlikus, abstraktilises mõttes: teaduse ala, kunsti ala s. o. teaduse, kunsti põld (nagu enne öeldi). Igatahes on 'ala' niisuguses tähenduses parem kui 'põld': ta on igal alal õnne katsunud; see on aga talle tundmata ala.

† algupära — Ursprung, происхождение: ta on Saksa algupära; see sõna on tundmatut algupära. Sellest 'algupärane' — 1) ursprünglich, original-; подлинный, оригинальный: see on algupärane Eesti sõna; algupärane teos (tõlke vastand); 2) originell, sonderbar; isearalik: algupärane inimene.

† **a n a s t a m a** — vägivaldselt omandama, ära võitma, ära riisuma, oma kätte kiskuma: vaenlane anastas ühe osa sellest maakonnast; anastamise politika.

* **a n d u m a** — sich ergeben, sich hingeben; предаваться, отдаваться; ennast andma: ma anudusin selle nõidusliku muusika mõju alla; ta andus joomisele (ehk jooma). Sellest „a n d u m u s“ Hingebung: teatud andumusega võttis ta sellest tegevusest osa.

† **a v a r d a m a** avaraks, laiaks tegema; † **a v a r d u m a** — avaraks saama, avarana laotuma: meie ees avaradusid lagedad väljad.

† **e b a k o h t** — puudus, halbtus, viga (Prantsuse „inconvenient“, ka Saksa „Misstand“). Mõnus ja tarvilik sõna; näit.: see on suur ebakohht, et tal abilist ei ole; ebakohad kujunesid tema valitsuse ajal väljakannatamatuks, **e b a m ä ä r a n e** — segane, selgusetu, kindlusetu, tume (unbestimmt; неопределенный).

† **e d u** — Vorteil; преимущество; Prants. *avantage*; kasu, paremus: sel teguviisil on see edu, et selle läbi saab aega võita; oma edusid kaitsta. Sellest † „eduline“ — kasulik; vorteilhaft; *avantageux*; † „ebaeduline“ — unvorteilhaft; *désavantageux*. Seda sõna on meil senimaani küll tähenduses „progress“, „Fortschritt“ tarvitatud. Kuid kas ei oleks „edulisem“ talle see uus soomekeelne tähendus anda, milleks meil sõna puudub ja mida me mujalt kergesti ei saa. „Progressi“ tarvis võib kergemini uue sõna leida, näit. ka Soome keelest „edistus“?

* **e d u s t a m a** — endise „esitama“ asemele võetud sõna, tähendab: asemik olema, repräsenteerima (vertreten; представлять). Sellest edustaja — asemik, Vertreter, представитель; samuti edustus — Vertretung.

† **e e l d a m a** (Soome *edellyttää*) — tähendab sedasama, mis „oletama“ (voraussetzen, предполагать; *présupposer*). Sellest „eeldus“ — eeltingimus: tal on selleks elukutseks palju eeldusi.

† **e n n a t a m a** — ette jõudma (zuvorkommen; предупреждать). Sellest tuletatud substantivile „ennatus“ võiks ka soomekeelse tähenduse „rekord“ anda.

† **e n n u s t a m a** — ette tähendama, ette kuulutama.

† **e r a k** (eraku) — üksiklane, paigamees (Eremit, Einsiedler; отшельникъ).

e r i — lahuminev, „isesugune“, ise: igaüks läks eri teed (ilusam kui „ise teed“); see on hoopis eri asi; eri rahvastel on eri kombed.

† erinema ehk eranema (Soome *erota* eeskujul) — lahku minema (sich unterscheiden; различаться).

† eristama differentseerima (Soome *eritella* eeskujul).

* esinema ette astuma, üles astuma; „ette tulema“ (vorkommen): ta esines selles tegevuses väga osavana; see sõna esineb sagedasti selles raamatus.

esitama — pakkuma, ette panema; ette kandma; kujutama, Saksa darstellen, vorstellen; Prants. *présenter*, *représenter*: ta esitas mulle oma nõudmise; mida see pilt esitab? (mitte ära vahetada sõnaga ‚edustama‘). Sellest ‚esitlema‘: ta esitles mind oma sõbrale.

† haihtuma — ära heljuma, ära õhkuma (verduften; улечуваться); sellest ‚haihtutama‘ ära õhkuma panema ehk laskma.

† hajameelne — laiali olevate mõtetega, tähelepanemata, unutlik (zerstreut; разсѣянный). Väga tarvilik, seni puudunud sõna. Sellest ‚hajameelsus‘ — mõtete laiali-olek (Zerstreuung; разсѣянность).

† harrastama — mõnus ja huvitav sõna, tähendab: millegi kohta suurt huvitust tundma, millegiga suure huvitusega tegemist tegema: karskuse küsimust, kunstisid, politikat harrastama. Sellest ‚harrastus‘ — huvi, huvitus: vaimlised harrastused.

* helduma ehk helluma — ärdalt liigutatud saama, Prants. *s'attendrir*; sellest * ‚heldumus‘ (ehk ‚hellumus‘) — õrn, ärras meeleliigutus, meeleärdus.

† hurmama — nõiduma, joovastama (entzücken; восхищать), iseäranis kesksõna (participium) ‚hurmav‘ — entzückend; восхитительный, очаровательный; hurmav muusika, hurmav iludus; hurmaus — õnnejoovastus, nõiduvus.

huvi — interest; huvitama interesseerima; huvitav — interessant; huvitus — interest.

* hääbuma (Soome *häipyä*) — ära heljuma, ära kaduma, kustuma: pilve piir hääbus kaugusesse.

* hääldama (Soome *ääntää* eeskujul sõnast ‚häältuletatud) — väljarääkima (aussprechen; произносить); oma estetilisema ja eestilisema kuju poolest kaugelt parem kui ‚väljarääkima‘, mis germanismus on.

† ihalema [ihaileda] — kedagi, midagi imetlema (kui ideali kui iludust), peaaegu see, mis ‚jumaldama‘. Ehk küll diftong ai teises silbis Eesti fonetika vastu sõdib, siiski ei või seda muuta, ilma selle sõna ilu ja mõju rikkumata, ja ma olen liig kade, et Soome keelele selle ilusa sõna omastamise ainuõigust jätta.

ilme — väljanägemine, välimine avaldus, iseäranis näojunnest kõneledes: ta näol on kuri ilme. Sellest ,ilme-
kas' (Soome *ilmchikäs*) — palju (välja) ütlev, avaldav
(ausdrucksvoll; выразительный).

† ilme selge, nähtav, silmanähtav: ta sõnade
vale on ilme.

† ise kas — egoistlik (selbstisch); sellest ,ise kus' —
egoismus.

† julm [julma] — grausam; жестокий. Selle aime
jaoks Eesti keeles tänini kohane sõna puudunud; ,karm',
,halastamata' ei kata seda täiesti. Sellest ,julumus' — Grau-
samkeit, жестокость; näit.: julm metsaline; teda piinati
kuulmata julmusega.

* jäljendama. — järele tegema, imiteerima (nach-
ahmen; подражать). Seni tarvitatud ,järele aimama' on
tarvis keelest hoopis välja peksa kui naeruvääriline saksa-
pärasus, mis nähtavasti on tekkinud sõnade ,ahmen' ja
,ahmen' lähesest kõlast (ahmen — aimama). Sellest ,jäl-
jendus' — imitatsioon, Nachahmung, подражание

* jäänus Soome *jäänös*) — see mis millestgi järele
on jäänud, Überbleibsel, остаток (leidub ka Wiedemannil).

† kajastama (tagasi) peegeldama. Rahvamur-
des olemas (v. Wiedemann). Sellest ,kajastus' (Wider-
schein; отблеск).

* kalastama kalu püüdma; sellest ,kalastaja'
(kalamees ja ,kalastus' (kala püüdmine). Samuti ka ,met-
sastama' — küttima, jahil käima.

* kangastama — rahva keeles tuntud (Saaremaal
kanastama'), ehk küll kirjakeeles mitte tarvitatud, tähendab:
õhupeegelduse tõttu kõrgemal paistma (Fata Morgana):
järve teiselt kaldalt kangastas metsi ja talusid. Sellest
* ,kangastus' õhu peegeldus, Fata Morgana.

† keskustelema — (sich unterhalten; бесѣдовать;
causer, converser), sest Eesti ,juttu vesta', ,jutu ajada' on
hirmus labane ja talupojalik, mille asemele vajaline on
mingi uus sõna leida. Sellest ka Soome substantiv ,kes-
kustelu' — Unterhaltung, бесѣда, conversation, ehk küll
hääliku u püsimine sõna lõpus Eesti fonetika seaduse
vastu sõdib. Kuid selle vabandamiseks alamal lähemalt.

† kiinduma (Soome tüvest ,kiinni' — Eesti ,kinni')
— kellegi, millegi poole hoidma, привязываться (къ кому-н.),
Prantsuse s'attacher à qn. (qch.): ma olen temasse kiin-
dunud, s. o. olen temaga väga harjunud, hoian tema poole,
armastan teda, ei või temast lahkuda. Sellest ,kiindu-
mus, — poolehoidmine (Anhänglichkeit, привязанность).

* k o g e m a — tarvitlik sõna, mis meil seni ajani on puudunud, tähend.: Vene k. испытывать, Ladina k. *experiri*, s. o. läbi elada, läbi teha, ära tunda: ta on elus palju raskusi kogenud. Siin juures on kohane tähendada, et sellest sõnast vorm 'kogemata' adverbi tähenduses ('juhtumisi', 'mitte meelega') Eesti keeles üleüldiselt olemas on ja, vähemalt Saaremaal, ka kogema verbum ise, ehk küll teises tähenduses ('ta kogeb sind', s. o. 'kardab, häbeneb sind'). Kuid see kõik ei peaks meid takistama teda soomekeelses tähenduses vastu võtmast, seda enam, et teda nüüd juba läbilainuks võib lugeda, iseäranis temast tuletatud substantiivi 'kogemus' — Erfahrung, опыт, expérience, mille kohta seni ühtegi head vastavat sõna ei ole olnud (tema asemel tarvitati hädakorral aitamatu ja ebatäsmalist (неточный) 'läbielamine', 'äranägemine'.

† k o h t l e m a [kohelda] — umgehen, behandeln, обращаться съ кѣмъ-н., parem kui senine germanismus (saksapärasus) 'ümber käima': ta kohtles mind sõbralikult, s. o. käis minuga sõbralikult ümber.

† k o r v a m a [korvata] — kahe tähendusega: 'vergelten ja ersetzen; вознаграждать ja замѣнять, võiks sellepärast ühelt poolt ('ära' tasuma', sünonümiks olla, teiselt poolt tähendada 'aset täita': pime korvab oma nägemise puudumist osalt terasema kuulmisega.

k u u l u m a — 1) kuulnud saada, kõlada: hääl kuulus (parem kui kuuldus) kuni siia; 2) päralt olema, millegi hulka käima, millessegi puutuda (gehören, принадлежать): see kuulub minule (= see on minu päralt); see ei kuulu sellasse küsimusessè; — 'ühte kuuluma' — zusammengehören.

† k ü l l a n e — Saksa k. satt, Vene сытый. Meil öeldakse inetult ja vulgärlit: 'täis sõõnud', 'köht täis'; selle asemel võiks niisugusel korral sõna 'küllast' tarvitada: küllaseks süüa, küllaseks sööta; kas olete küllane. Sellest 'e n e s e k ü l l a n e' — selbstzufrieden; самодовольный.

† k ü l l a s t a m a; — sellele sõnale võiks kaks eri tähendust anda: 1) kas 'rahuldama' (befriedigen, genug tun; удовлетворять; *satisfaire*), mille asemele ta siis võiks astuda, sest 'rahuldama' on kõlaliselt liig lähedal sõnale 'rahustama' (beruhigen, успокоивать), millega teda kergesti ära vahetatakse; või 2) 'sättigen', 'übersättigen', насыщать, s. o. 'kuni külluseni täitma', 'ära tüütama' — tähendus, mis tal Soome keeles on. Ühtlasi võiks teda viimases tähenduses ka keemia kunstsõnana tarvitada: sättigen, saturer; 'ü l i k ü l l a s t a t u d' — übersättigt, пресыщенный, sur-saturé. Kummale tähendusele eesõigus anda, jäägu siin

esialgu otsustamata. Igatahes oleks sellest tuletatud ,küllastuma' ja ,küllastunud' kohasem tähendusega ,küll saada', ,ära tüdima', kuna substantiv ,küllastus' embakumba võiks tähendada (удовлетворение ehk на- ja пресыщение): ta oli küllastunud kõikisugu meelitustest; ta maitse lõbu kuni küllastuseni.

* käsitama — seda sõna on meil Soome ,*käsitlellä*' tähenduses hakatud tarvitama: küsimust käsitama, s. o. arutama; ainet käsitada s. o. ainega-ümber käia: ta ei ole seda ainet mitte hästi käsitanud. Selles tähenduses võiks ka Eesti keeles ,käsitlema' tarvitusele võtta, kuna ,käsitama' Soome ,*käsittää*' tähendused saaks ja need oleksid 1) aru saada, mõista (begreifen, iseäranis ,auffassen', Prants. *concevoir*): see kunstnik käsitab seda helitööd omal viisil; 2) umfassen; обнимать, comprendre: see raamat käsitab (= sisaldab) kogu 19-ne aastasaja ajalugu; statistika käsitab kogu maad. Sellest ,käsitlemine' — Behandlung; ,käsitus' Auffassung; Begriff; *conception*.

† lakkama [lakata] — ,aufhören', ,переставать'. Eesti keeles on tänini seda tähendav sõna puudunud; perifrasiid (ümberütlemised) ,järele jääma', ,järele jätma', ,seisma jääma' ei ole fraseoloogiliselt sagedasti mitte mõnusad ega stiililiselt ilusad. Nad on naivlikud. Parem oleks selleks kindel, isiklik, individualne sõna. Selle saame siin antud Soome sõnast. Nõnda võib siit peale Eesti keeles ütelda: vihm lakkas sadamast; tal ei jäänud muud üle kui lakata olemas olemast (kui labaselt ja aitamult tundub selle kõrval: — tal ei jäänud muud üle kui järele jääda olemas olemast!)

† laskuma — ennast laskma: õhulaev laskus maha.

† liignema [liigneda] — üle jääda, liigne olla: ostan, kui raha liigneb.

† lohutama — trööstima. Ta on ka rahvakeeles olemas (Wied., erquicken, ,trösten'). Ilma et ta, ,trööstima' tarbetumaks teeks, võib ta selle sünonümina stiililiselt häid teenistusi teha.

* loobuma — tähendab: 1) maha jätta, taganeda, (usust, parteist, ühest kombest); 2) ära ütelda, lahkuda (Saksa k. verzichten auf etw., ablassen von etw.; отказываться отъ чего-н.): ma loobun sellest õnnest, sellest võimalusest. ,Loobuma' ei ole mitte ainuüksi Soome sõna; ta esineb ka Wiedemanni järele Eesti rahvamurdes samas tähenduses. Sellepärast on kõikipidi põhjust teda ka kirja-keele vastu võtta.

Kui kord loobuma, mis siis mitte ka Soome loovutama, mis sellest on tuletatud ja mis tähendab: Saksa k. abtreten, übergeben, уступать, s. o. käest ära andma (teisele): ma loovutan oma eesõiguse sulle; kommandant loovutas linna vaenlasele. Sellest ka substantiv loobur (usust, parteist j. n. e.) taganeja, salgaja.

* lähtekoht väljamineku koht (-punkt.) Saksa k. Ausgangspunkt; исходная точка.

* manama on meil rahva keeles olemas, ehk jällegi kirjakeeles üli vähe tarvitatud ja selle tõttu välja suremas. Wiedemanni järele tähendab ta verwünschen, siis sama tähendus, mis Soome keeles. Selle lisaks võiks Soome keele eeskujul teda ka järgmises ühenduses tarvitada (nagu seda minu teades, V. Grünthal on teinud): esile, välja manama s. o. nõia sõnadega välja kutsuda (vaimusid); kuid ka piltlikus tähenduses, nagu Saksa heraufbeschwören.

* masendama rõhuma, deprimeerima: see mõjus masendavalt mu peale.

† menestuma etymoloogiliselt sama, mis Eesti minestama, kuid ta tähendab Soome keeles korda minema, edenema, kosuma (gedeihen, Erfolg haben; успевать, преуспевать): ta ettevõtte ei menestu; see menestub meie kliimas. Sellest menestus Erfolg, успѣхъ; succès, mille puudus meil end nii kibedasti tunda annab.

† metsastama v. kalastama.

† moodustama [Soome muodostaa] (bilden; образовывать; former) s. o. tegema, sünnitama; kaksteist kuud moodustavad aasta; tihe puuladv moodustas ta pea kohale roheline katuse. Sellest moodustuma mida, kujunema asemele võib tarvitada: see seltskond moodustus peaaesjalikult reisijatest; ta sealolemine moodustus õige lõbusaks; vesi moodustub auruks.

Grünthal kirjutab küll moodutama vist sellepärast, et Wiedemannis nii on. Kuid asjata; Wiedemanni moodutama on kõige tõenäitlikumalt mingi haruldane ja juhusline neologismus, ega ole tal selle tõttu mingit eesõigust, moodustama ees, mis viimane ka selle poolest parem on, et ta intransitiivliku vormi mineviku 3-as person ainsuses moodustus mitte ühte ei lange eitava adjektivi ainsuse inessiviga moodutus, ehk kui selleks ainult moodutumas tarvitada, siis ometi eitava substantiviga (moodutus s. o. moodutu olek).

† mugav bequem; удобный. Eesti mõnus ei vasta mitte täiesti seda aimet; ta ligineb ühte äärt pidi

Saksa ,gemütlich' ile. Pealegi võib sõnast ,mugav' tegu- sõna ,muganema' moodustada, tähendusega ,sich anpassen, sich bequemen', приспособляться; oludele muganema; muganemise õpetus (Anpassungslehre).

† mullistama — ümber, segi ajama, pahupidi pöörma, Saks. umwälzen; sellest ,mullistus' — umwälzung' переводъ, revolutsion; maakera ajaloos on suuri mullistusi sündinud.

* mõõndama — järele andma, õigeks tunnistama, Saks. zulassen, einräumen; Ven. допускать, ка уступать; Prants. concéder; näit. ma mõõndan küll, et see nii on; kuningas mõõndas aadeliseisusele kõikesugu eesõigusi. Sellest ,mõõndus' Einräumung, Zulassung; concession; уступление, уступка.

† mõtiskelema [mõtiskelda]; — meil puudub sõna, mis sõnu Vene размышлять, размышление ja Prantsuse méditer, méditation, méditatif vastaks. Soome mietiskellä aga tähendab täpisealt seda aimet, s. o. sügavat, kestvat (järele) mõtlemist. Eesti keele üle viidud saaks ta üle- malt antud kuju; ühtlasi olgu tähendatud, et -skelema lõpulised verbid Eesti keeles vähemalt murdeliselt mitte hoopis tundmatud ei ole.

oletama voraussetzen, предполагать: suits oletab tuld; ma oletan, et sa seda juba tead. Vaat. eeldama; oletus Voraussetzung, предположение.

* omana ja *omastama besitzen; обладать, имѣть: see on ainus varandus, mida ma oman.

* omapärane eigenartig, своеобразный, ka isik- lik, mitte võõralt omandatud.

† osutama näitama.

† paaduma (nähtavasti sõnast ,paas') — kõvaks minema: paadunud patine — verstockter Sünder (Wiedemannil ,paatuma' ja ,pahtuma' selles tähenduses).

† pelgur [pelguri] — Feigling; трусь. Hädasti tarvilik sõna, sest kole familiär ja vulgär on ,argpüks', jäneseprüks'.

pettuma — sich enttäuschen; разочаровываться; ta oli oma lootustes pettunud; ,pettumus' — Enttäuschung, разочарование.

† pigemini — eher; скорѣе, лучше; paremini, ennemini: pigemini olen ilma, kui temalt hakkam paluma. See sõna, mis ka Saaremaal tarvitusel, on kirjakeeles väga soovitatav, sest sellega saaksime selle aime jaoks eritüvelise sõna, mis stiililiselt kasulikum.

† p i n d u m a — sisse juurduma, pinnast kõvenema: pindunud komme; pindunud joodik s. o. vana, parandamata joodik.

† p o o l d a m a — kaitsma (õigemaks, paremaks tunnistades): ta pooldas hoopis vastakast vaatepunkti.

† p ä ä t u m a lõppema (millegiga): ta äriettevõtte päätus pankrotiga.

* r ü h m [rühma] grupp, salk. Eesti rahvakeeles on Wiedemanni järele küll see sõna olemas, aga teises tähenduses (zertrümmertes Herbsteis am Ufer⁴). Kuid ta on meile palju tarvilikum 'grupi' kui selle murdesõna tähenduses. Sellest ka verb 'r ü h m i t a m a' gruppeerima ja 'r ü h m i t u m a' ennast gruppeerima.

† r ü h t [rühi] — tore, mehelik kehaseis; energilik, mehelik olek; sellest † 'r ü h i k a s' — energiliku, meheliku olekuga, Venek. осанистый).

† s a a v u t a m a — kätte saama; kui ühtlane sõna kahe asemel stiiliselt soovitamam. Kuid kui kord 'saavutama', miks siis mitte ka sõna, millest 'saavutama' tuletatud? See on:

† s a a b u m a — (kuhugile) jõudma, kätte jõudma (ankommen, anlangen: прибывать; arriver).

* s a l a p ä r a n e --- ilusam kui 'saladuslik'.

† s i i r d a m a — üleviima, teisale asetama: ta siirdab oma kapitali ühest pangast teise; sellest:

† s i i r d u m a üle minema, ühest kohast teisale minema, nihkuma, viidama (переходить): amet siirdub isalt pojale; ta siirdus teise linna elama; nad siirdusid teise usku; valeraha siirdus ühe käest teise kätte.

† s o o r d u m a v. sooritama.

† s o o r i t a m a ära tegema, ära toimetama, täide saatma, korda saatma, (ausführen; исполнять: exécuter): oma ülesannet sooritama; eksamisi sooritama; kunstnik sooritas selle raske koha lõpmata puhtuse ja kindlusega. Sellest 's o o r d u m a' valmis saama (millegiga), ära pääseda, üle saada millestgi: ta soordus rahuloldavalt omast ülesandest (ehk tööst); kuidas peab sellest kitsikusest soorduma? ta soordus sellest kerge vaevaga.

* s u g u p õ l v — generatsioon, поколение (parem kui lihtne 'põlv').

† s u k e l d a m a (vee) alla minna (untertauchen; нырять).

† s u l g e m a — kinni panema. Mitte 'sulguma' nagu seni ajani, sest sõnal 'sulguma' on intransitiiviline

tähendus; sulgema midagi, aga sulguma (kinni pandama)
ise: ta sulges silmad; ta silmad sulgusid.

† s ü n k [sünga] — tume, kole (düster; мрачный; *sombre, morne*): sünk nägu; sünk mets, sest et sellegi nime jaoks meil kohane oma sõna puudub.

† s ü n n i p ä r a n e — sündinud (eestlane, sakslane); природный.

* s ü v e n d a m a — sügavaks, sügavamaks tegema; sellest ,s ü v e n d u m a' ehk ,s ü v e n e m a' — sich vertiefen; углубляться: ta süvenes (ehk süvendus) selle küsimuse uurimisesse. Inetult ja võltsisti tuletatud ,sügavneima' peaks hoopis kõrvale heitma.

† s ä ä s t a m a — samuti kahe tähendusega nagu Prantsuse *épargner*: 1) ersparen, сберечь; 2) schonen, щадить: ta säästas (hoidis) küll kõige suurema hoolega raha, aga ei säästanud sugugi oma tervist. Sellest ,s ä ä s t l i k' — kokkuhoidja, ja ,s ä ä s t u m a' — ära jääma, ära hoitud saama: et ta selle reisi tegemata jättis, siis säästusid talt mitmed vaevad; peaks see õnnetus mult veel säästuma!

† t a h a l i n e — meelega tehtud (absichtlich, намеренный).

† t a l t u m a [taldun] — taltsaks saama, ennast vaigistama; see sõnakuju leidub ka Wiedemannil.

* t a o t a m a ja t a o t l e m a (Soome *taivottaa* ja *taivotella*) — kätte püüdma, kätte saada tahtma: rikkust ja hiilgust taotada; taevast taotav torn. Sõna on ka Eesti rahvakeelele omane (ta leidub Wiedemanni sõnaraamatus), kuid on kahjuks kirjakeeles tänini tarvitamata olnud (maha arvatud Noor-Eestis).

† t a r b e t u — mida tarvis ei ole, üleaarune, „ebatarvilik“, sellest ,t a r b e t u s' — ebatarvilik olek.

† t a v a l i n e — harilik.

* t e o s [teose] — kirjatöö, kunstitöö (Werk; произведение; *oeuvre, ouvrage*): Jannseni teoste kogu (gesammelte Werke).

† t u n n u s t a m a — anerkennen, признавать (kupa ,tunnistama' — bezeugen, gestehen; свидетельствовать, признаваться), õigeks tunnistama, hindama: ma ei tunnusta niisugust vabandust; seda kirjanikku ei tunnustatud (ei hinnatud) ta eluajal, küll aga pärast surma. Sellest substantiv ,t u n n u s t u s' — Anerkennung, признание, hindamine, õigeks tunnistamine, arusaamine: ta töö ei leidnud kaua aega tunnustust.

† t u r v [turva, Soome *turva*] ehk (Wiedemanni järele) t u r v e [turbe] kaitse; sellest ,turvaline' ehk ,turbelik' — kaitsetud, julge, sicher, безопасный; t u r v a l i s u s ehk t u r b e l i k k u s julge olek, Sicherheit, безопасность; Prants. *sécurité*. Sellest veel verb:

† t u r v u m a (Soome *turvautua*) kaitset, abi, abi-
nõu otsima (Zuflucht ergreifen, прибѣгать къ чему-н., *recourir à qch*): kui jõud enam ei aidanud, turvus ta kavalusesse.

† t õ d e n e m a (Soome *toteutua*) tõeks, teoks saama, ennast realiseerima; sich verwirklichen; осуществляться; † t õ e s t a m a teoks tegema, realiseerima, verwirklichen; осуществлять.

* t õ h u s [gen. ,tõhusa' ehk ,tõhtsa'] mõjuv (Saks. wirksam, Prants. *efficace*); t õ h u s u s ehk t õ h t s u s mõjuvus, *efficacité*. Ka rahvakeelele omane (leidub Wiedemanni).

* t õ l g i t s e m a (Soome *tulkitsen*) (pilllikus mõttes) tõlkima, interpreteerima, avaldama: näojume ja ilme tõlgitsevat inimese tundmusi.

† t ü ü n [tüüne, partitiv tüünt, käändakse nagu ,suur'] vaikne: tüün ilm, meri on tüün (Wiedemanni järele on Alutaguse murdes see sõna selles tähenduses olemas: tüün ilm, Windstille). Sellest ,t ü ü n d u m a' vaiksaks jääma: meri tüündus, viha tüündus.

† v a i h t u m a ehk (Wiedemanni järele) v a e h t u m a (sest see sõna leidub ka Tartu murdes) vaheldama, muutuma (sich wechseln, мѣняться; se changer; varier): naer vaihtus nutuks (muutus nutuks ümber); moral vaihtub (= on isesugune) eri aegadel ja eri rahvaste juures.

* v a l d a m a — võimust võtma, võitu saama, ära võitma (sich bemächtigen; овладѣвать); hirm valdas teda; tema iludus on mind vallanud.

† v a l l u t a m a — ära võitma, alla heitma (erobern; покорять).

† v a r u s t a m a — (mit etwas) versehen; снабжать чѣмъ-н., juure, külge tegema, kaasa andma, ehtima: mees varustas ukse lingiga; saadik varustati teemoona ja rahaga; nii tubli sõjariistaga varustatuna võib küll kõige kardetavasse kohta julgeda; raamatut piltidega varustama.

† v a s t a k a n e — vastuseisev, vastupidine (entgegen-
gesetzt; противоположный).

† v a s t u s t a m a (kedagi, midagi) — vastu panema, vastu seisma.

v e d ü r — lokomotiv.

† **veetama** — mööda saatma (führen; вести, проводить): muretut elu veetama; ta veetas oma suve sel aastal väljamaal. Sellest frekventativ:

† **veetlema** [veedelda] — meelitada, meeldiv olla, kaasa kiskuda (Soome *vietellä* ja *viehättää*) ja adjekt. † **veetlik** — meeldiv, ilus, nõiduv (Soome *viehättävä*; reizend; прелестный; *charmant*).

* **vilgas** [vilka] — elav (lebhaft; живой; *vif, alerte*); substantiv **vilkus** — elavus. Sõna on Eesti rahva keeles olemas, kuid kirjakeeles senini vähe tarvitatud.

* **väitama** [väidata] (behaupten; утверждать) tõendamata: ta väitas, et vastupidine arvamine õigem olla. Sellest **väide** (gen väite) — Behauptung; tõendamine: see väide ei ole õige, et kultura pahemuse poole viib.

† **ülduma** — kangemaks minema: valu, viha, tuul üldub; **üldumine**, kangemaks minemine (Prants. *recrudescence*).

* **ülev** [üleva] — kõrge, suurtsugu (erhaben; возвышенный; *sublime*): ülevad tundmused; ülev muusika.

* **üllatama** — oma iseäralikkusega ehk ootamatu-sega imestama ehk kohmetama panema; ka: äkitselt tabama (überraschen; *surprendre*); **üllatav** — überraschend; *surprenant*; **üllatus** — Überraschung; сюрпризь, ootamata asi ehk juhtumine, mis imestama paneb. Näitused: ta üllatas mind oma äkilise tulekuga; varas üllatati värskelt teolt; see sõnum oli mulle suureks üllatuseks; võin sulle üllatavaid uudiseid teatada.

*

Seda on liig! Hüüavad mitmed. Nii palju uusi sõnu on palju! Rahustagu nad endid: see on alles algus. Need on ainult esimesed proovid, arglikud katsed. Nimekiri ei ole kaugelt veel mitte lõpetatud. Järge saab küllalt veel tulema. Nende sõnade seas on peale 80, mis Soome laenud on: meie mõtleme niisuguseid mõned sajad sisse tuua. Ärge kohkuge sellest arvust! Ärge hüüdke indigneeritult: „Aga see on ju meie keele süstematlik soomestamine! Keele leksikalne külg muudaks nägu, saaks mingisuguseks segakeeleks! Ja et need sõnad, iseäranis esialgu, ainult raamatu stiili eesõiguseks jäävad, siis saaks fatalselt liig suur vahe, liig lai kuristik kirjakeele ja igapäevase kõnekeele vahel olema. Esimene saaks arusaamatuks neile, kes ainult teist tunnevad. Mitmed kuulukse juba kaebavat selle ebakoha üle; kas peab teda veelgi suurendama?“ Ma ei vaidle sellele mitte vastu; ma leian nendes argumentides oma

jao tõtt. Kuid üleüldse, mulle näib, et need kartused natukese liialdatud on, suggereeritud liig ettevaatlikust ja uuenduse kartjast vaimust. Enne kõike, mis sellesse hädaohuse puutub, et keel arusaamatuks saavat, siis ei pea seda nii piinlikult silmas pidama, muidu ähvardab keelt teine hädaoh, nimelt edenemise ja rikastamise seisak, vaeseks ja kõhnaks jäämine. Meie teame, kuhu see süstem omal ajal pidi viima. Ja pealegi ei olegi meie publikum nii visa uusi sõnu omandama; kirjanduse ja iseäranis ajakirjanduse kaudu saavad nad pea üleüldiselt tuttavaks. Kes neid kuuleb ja loeb, õpib nad ka viimati ära.

Sest kõige pealt peab ometi keelt rikastama. See on praegusel ajal üks rahvuslik ülesanne. Keelel on vajadus nobedalt edeneda; olud sunnivad teda seks. Praegu elab ta üht kriisise ajajärku läbi, leidub käärimise ja ülemineku seisukorras. Silmapilk on mõnus. Keel on taotavam ja uuendusteks paenduvam kui iialgi enne. Tarvitagem juhust; tehkem nüüd kõik mis võimalik, laasigem, väängem, paenutagem, pookigem nüüd meie keele puud. Pärast poole on see palju raskem, kui mitte võimatu. Muidugi uued tüvelaenud ja hulk võõraid sõnu muudavad keele leksikalist jumet. See, kes Hermannini või Grenzsteini keelt tunneb, oleks väga imestanud selle tulevase Eesti keele üle, mis meil idealiks on ja mida me püüame luua. Ja pealegi, see doosis litterarselt laenatud murde ja Soome elementi, selle asemel, et keelt rikkuda ja inestada, on talle koguni headuseks: rikkumata ta homogensust, teeb ta keele peenemaks, litterarsemaks, aristokratlikumaks. Mitmed keele eeskujud tõendavad seda, nagu näit. Inglise keel, või veel paremini — sest et meie oludele lähem — Rootsi keel. Kolm neljandikku selle sõnastikust on Saksa laensõnu ja suuremalt jaolt kirjanduslikul teel saaduid. Nüüd, kahtlemata ka selle tõttu, tundub Rootsi keel peenemalt, aristokratlikumalt ja elegantimalt kui Saksa keel. See nähtus on psühholoogiliselt arusaadav. Seda märkame juba ka enda keeles. Iga Soome sõna (kui mitte inetult äramoonutatud) tundub Eesti keele tooduna haruldasemalt, kirjanduslisemalt, sellega peenemalt, väärtuslisemalt. Ta on siin vähem igapäevane kui alguskeeles. Nõnda on 'ebamäärane', 'kiindumus', 'kogemus', 'üllatama' meil litterarsemad kui Soomes. Eneseteadvus mängib siin suurt rolli.

Et veel korra antud nimekirja juure tagasi tulla, tähendame, et Soome element seal sugugi nii hirmus ja raske ei ole omandada kui esimesel silmapilgul näib. Neist umbes 110 sõnast, (neist tuletatud sõnad mitte hulka arva-

tud), mida see list sisaldab, on umbes 85 ümber puhtalt Soome laenu (ma ei loe neid, mis juba meie murretes leiduvad nagu 'loobuma', 'lohutama'). Neist on ainult 27 tundmata tüvedega, mis nende meelepidamist ja omandamist raskendab (julg, masendama, rüht), neli vähemast aga juba tuttavad (huvi, ala, väitama, üllatama). Teiste tüved on Eesti keeles enam vähem olemas, ehk küll vahel teises tähenduses. Kui nende esimeste (Soome tüvede) juureveel mõned siin antud tundmata murdesõnad arvata, saame summa umbes 35 uut sõnatüve ära õppida. See ei ole palju. Kooliõpilastelt nõutakse palju enam. Ja üleüldse ei või niisuguste laenude arv ilmiski kuigi suureks minna. On hea, kui me nad paari sajani saame viia. See on tähtsuseta väike arv nende tuhandete kultura- ja teaduste sõnade kõrval, mida spetsiaal-sõnaraamatud sisaldavad ja ilma milleta haritud keel enam läbi ei saa.

Oleks huvitav olnud nimekirjas iga sõna juures ka ta trükis ilmumise aega ja ta esimest tarvitajat ehk loojat ära tähendada. Kuid et see iga sõna kohta võimalik ei olnud läbi viia, siis jätsime selle tegemata. Iseäranis vanemate laenude iga ja autorid on raske teada ja ära määrata. See nõuaks põhjalikku uurimist. Kuid see ei kuulu ka selle kirjutuse ülesandesse. Siiski mõnede uuemate ja kõige uuemate sõnade isadus ei ole mingi saladus. Nii võlgname G. Suits'ile järgmised: ala (?), edustama, esinema, hääldama, jäljendama, käsitama, lähtekoht, rühm, saavutama, üllatama. Õige rohkel arvul on Grünthal tarvitanud ja soovitanud: aatlema, eeldama, ennatama, erinema (?), eristama, helduma, hääbuma, ilmne, julg, kajastama, kangastama, küllane, laskuma, lohutama, moodustama, osutama, paaduma, pinduma, pigemini, rüht, salapärane, sulgema, süvenema, taltuma, taotama (?), tõhus, tõlgitsema, vaihtuma, valdama, veetlema, ülev. Nende ridade kirjutaja poolt on: anastama, abakoht, edu, ennustama, erak, haihtuma, hajameelne, harrastama, hurmama, ihalema, keskustelema, kiinduma, kohtlema, korvama, lakkama, liignema, menestus, mullistama, pelgur, pooldama, päätuma, saabuma, siirdama, siirduma, soorduma, sooritama, sugupõlv, sünk, tahaline, tunnustama, turv, turvuma, tüün, täsmaline, tõdenema, tõetama, vallutama, vastakane, vastustama, veetama, ülduma. 'Kogemus' ja 'mööndama' on M. J. Eisen sisse toonud, ja 'mugav' on M. Martna kirjutuses trükimusta näinud, ja esimesena on Tuglas-Mihkelson, kui ma ei eksi, 'masendama' riskeerinud. Ja kas mitte Dr. O. Kallas ei ole 'ilmet' esimest kord Eesti keeles tarvitanud, samuti nagu 'isekas'.

tema on? 'Ebamäärane' ja 'pettumus' on 'Noor-Eesti' sõnad ja dateerivad juba ta esimestest väljaannetest.

* * *

Kuid nagu juba alguses öeldud, ei ole sellest veel mitte küllalt, et nende sõnade heaks propagandat tehakse, neid seletatakse, neid soovitatakse, neid populariseeritakse. See kõik ei aita üksi veel midagi. Tarvis on, et ka publikumi poolt uutele sõnadele enam vastutulemist oleks, iseäranis aga nende poolt, kelle elukutseks ehk eralõbuks on Eesti keelt kirjas tarvitada. Tehtagu nad omaks, tarvitagu neid esiti ettevaatlikult, harvemini, et lugejaid nendega pikkamisi harjutada. Lisatagu tarbe korral neile selgus klambrites juure. See töö ei jääks viljata. Meie keelele oleks sellest määratu kasu. Sest peab aru saama, et nüüdsel ajal uute sõnade loomine üks meie keele eluküsimustest on. Ilma selleta ühtegi edenemise võimalust! Ilma selleta ühtegi peenemat, kunstilisemat kirjandust! Ilma selleta ühtegi kõrgemat rahvuslist kulturat!

Teated Eesti kirjanduse ja kunsti alalt.

Selle pealkirja all tahame iga kuu lühikesi teateid uute raamatute ja nähtuste üle meie kirjanduse alal tuua, nõnda kaugelt, kui selleks materjali kätte saada võimalik on. Küll ilmub meie kuukirjas aegajalt uute raamatute nimekiri, kuid sellel on enam bibliografiline väärtus, värs-kuse poolest ei või temaga kiidelda, ta on väljavõte eesti-keeliste raamatute kohta ülema-trükivalitsuse üleriiklisest raamatute nimekirjast. Palume raamatute väljaandjaid ja kirjastajaid ka juba nende eneste kasu pärast, meile igast ilmunud raamatust kohe ühe eksemplari saata, et raamatust varsti võimalik oleks juttu teha. Kirjanikkudele ja kunstnikkudele aga oleksime väga tänulikud, kui nemad — kas ka või paari sõnaga postkaardil — meile võimalust annaksid, ringkondadele, mis sellest huvitust tunnevad, oma teoksil olevate kirja- ja kunstitööde kohta teateid tuua.

Uute raamatute teatamise juures tahame raamatute kohta ühte ja teist tähendada, ühtlasi ka nende kohta tähtsamates Eesti lehtedes ilmunud arvustusi silmas pidada ja lühedalt kokkuvõtetult edasi ütelda, ilma et selleläbi pärast-poolistel, kuukirjas ilmuvatel pikematel arvustustel midagi

eest ära oleks võetud. Põhjalikka arvustusi ei ole — olgu küll, et uued raamatud kohe arvustajatele kätte saadetakse — mitte igakord võimalik kohe tuua.

Sedakorda, enne jõulu, uute raamatute ilmumise hooajal müügile saadetud kirjandust siin veel lühedalt kõne alla võtta, oleks asjata. Selle üle on Kirjanduse Seltsi jaanuari koosolekul juba palju ja põhjalikult kõneldud, ja kuukirja lugejatele toovad sellest teateid kuukirjaga kaasa tulevad Seltsi protokollid. Millest seal — kui ma ei eksi — veel mitte kõnet ei olnud, on vana aasta viimastel päevadel raamatu kujul ilmunud „Postimehe“ kaasanded: W. Reimani korraldatud „Eesti Kultura“, 358 lhk., hind 1 rbl. 50 kop. ja E. Wirgo korraldatud „Oma maa“, hulga uute kodumaa piltidega, 248 lhk., hind 1 rbl. Albumite taolised, õige hea sisuga raamatud, materjal — kõik niisugune, mis ka meie kuukirjale oleks kohane võinud olla. Uuel aastal on Peeterburi „Ühiselu“ kirjastusel teises trükis ilmunud (esimene trükk ilmus Peeterb. Üliõplaste Seltsi albumis „Ääsi tules“ I.) N. Morosowi järele J. Depmanni kirjutatud „Ilmutus kõues ja tormis“, hind 35 kop. Sellest tööst on juba varemini meie kuukirjas kõnet olnud. Tallinnas hakkas tuttava kirjaniku *Pan Karoli* (F. Pinkowsky) toimetusel uus naljaleht „*Kilk*“ ilmuma. Esimene number ei ole mitte väga salvav, nähtavasti tahab leht kuldset kesk-rada käia, hirmutada, aga mitte haavata.

Eesti Kirjanduse Seltsi algatusel käima pandud võistlus auuhindadega algupäraste Eesti näitemängude asjus on elavat vastukaja leidnud. Tööde võistlusele saatmise tähtaeg lõppes 1. jaanuaril, ja 19 tööd on kokku tulnud. Huvitav, nende hulgas mitte ühtegi lustmängu. Sissesaadetud tük-kide pealkirjad lasevad aimata, et võistlusest sedakorda läbistikku suurema haridusega inimesed osa võtavad ja et tööde hulgas niisugusid võiks leiduda, mis auhinna võtavad. Auuhinnamõistjateks on: Peeterburi E. Hariduse Seltsi poolt D. Otsing, Tallinna Eesti Rahvah. Seltsi poolt Ed. Hubel, Tallinna „Estonia“ Seltsi poolt G. E. Luiga, Narva Eesti Seltsi poolt Ants Simm, Narva „Võitleja“ Seltsi poolt A. Jürgenstein, Eesti Kirjanduse Seltsi poolt K. A. Hindrey, „Vanemuise“ Seltsi poolt K. Menning.

Nagu nende ridade kirjutajal juhtumisi teada, on võistlusele saadetud tük-kide seas küllalt ka kirvetööd. Iga kunstitöö nõuab eelharidust, meil aga kirjutatakse sagedasti näitemängu, ilma et selle aabitsatki tuntakse. „Vanemuise“ näitelava juhatus on tänuväärilisel kombel järgmiste asjade kohta käiva kirjanduse nimekirja kokku seadnud: „Teatrite

ehitus. Dramaturgilised tööd. Näitelava valgustus. Näitleja ettevalmistamine. Kostümid. Grimmerimine. Lihtsate näitelavade seadmine ja maalimine". — Soovitaksime neile, keda asi huvitab, iseäranis näitekirjanikkudele, enesele seda nimekirja saata lasta.

A. Kitzberg, kes sedakorda võistlusest osa ei võta, on oma pikemat aega puldis hoitud uue näitemängu „Kauka jumal“, rahvatükk viies vaatuses, uuesti läbi töötanud, ja see tulevat veel käesoleval hooajal „Vanemuises“ etendusele. Aine on külaelust võetud ja tükk ei käi maa näitelavadele üle jõuu.

A. K.

C. R. Jakobsoni kirjad Koidulale.

(1869–1870).

XI.

Auustud sõberana!

Minu pää on täna nii väga kõiksugu asju täis, et ma kohe ete palun, mite pahaks panna, kui minu sõnumik, ehk liig kuiw saab olema. Mulle on mitmelt poolt kirjad tulnud, kellest üksigi head ei kuuluta. Aga seesuguse wõitlemise ajal, nagu meil praegu käes on, ei wõi lugu sugugi teisiti olla. Kes oma julguse ära kautab, see ka enam wõitu ärgu lootku. Kõige tulisem asi on praegu meie kooliküsimised. Mispärast minu kiri: Wäljarändajatest ei saa trükitud? Mul on jo üks tõine kiri walmis, kes läbi kolme numbri saab minema, ja kus Saksamaa koolidest räägin, aga nõnda, et igauks wõib ära tunda, mis sealt meile mõnu on, ja mis meid ka teiselt poolt paneb oma koolide pöörase käigi peale terawamalt waatama. — Wiljandi konferenzil on Schneideri raamat puhtast ära laidetud; seda peaks Postimees ka nimetama, et rahwas teaks, mis neil tuleb teha. Praegu sain Wändra poolt sõnumeid, et seal Schneideri raamat külakoolides pruugitawaks olla tehtud ja kohe 600 raamatut esimese ropsu pealt õppetaja käsu peale ära müüdüd. Seesama lugu saab ka wist mitmes muu kihelkonnas olema. — Ja see uus kooli seadus! See saaks meie waimuharimise surm olema. Aga sest wõime pärastpoole rääkida. Ma palun väga, minu kirja trükki panna, sest meil on aga kaks teed: kas eesti aealehtedes räägime ja rahwa oma wõimu peale toetame, ehk otsime abi wene aealehtedes. Kui aga esimesel teel midagi tahame korda seada, siis peame kõik oma püssirohu põlema pistma. — Ma arwan et Dr. S. pea ise oma kaela saab murdma. Olge nõnda head ja saatke mulle õige peaa see lubatud koopia. Ma seda muidu ei saa tarwitama, kui et iseenesele soowin teda lugeda. — Kaebdus Suigusaare peale on ka täitsa tühi, sest ma jo seal kirjas Eestimaaga ei räägi, waid Eesti rahwaga ja

Eesti rahwa kohta on saksad „wõerad“. Niisama on nad ka „wiina asjade“ „sundijad“, mis minu wiimane kiri tunnistab. Kui Teie ehk Sui-gusaarele peaksite kirjutama, olge nõnda head ja nimetage seda! Aga nimetud koopia pärast palun ma väga, laske ta mõne kalli inimesest ära kirjutada, sest et Teie ise kirjutada ei wõi ja saatke õige pea. Aga seal tuleb mul ka meele, et Teiega õige kangesti tahtsin tappelda. Kuidas Teie meie kõikide wastu seda suurt pattu wõite teha, et oma terwise peale sugugi ei waata. Mo süda kül walutab, aga ma ähwardan, kui selle tükki edespidi meelt ei paranda, siis saame kõik Emajõe ööpiku auustajad kanget nõuu pidama, kuidas Teid selle liia töö kallalt ära saaksime ühe kangema ülewaatamise alla. Pidage seda meeles!

Kui Soome maale lähete, siis peate ilma kaksipidi mõtlemata Peeterburgi kaudu tulema. Jo tänawune näitus üksi on seda wäärt, et tema pärast mittu seesugust teed ära käiakse. — Seal tuleb mull praegu Paistu tütarlaste kool meele. Kas see jälle üks tükk ei ole? Need mehed naad on, kes meie rahwast „russifiziriwad“. Seda asja aga oleks tarwis ühes wene aealehes nimetada, ja kohe oleks hea samm sinna poole tehtud. Õnneks on just minu kätte palwe saadetud, seda teha, mis ma aga weel täitmata jätan. Katsume enne Eesti aealehtedes. See palwe tuli aga mitme Paistu päris peremeestelt, kes väga suurt kaebdust selle kooli üle tõstawad. See kool on ka weider küllalt. Lapsed on peremeeste tütreid ja neist peawad perenaised saama. Aga mis seal õpetatakse? 23 jagu tundisi on saksakeele õpetus, siis tuleb usuõpetus, kus ka katekismuse päätükkid saksakeeles pähä õppitakse. Kas sest Teile küll ei saa! Waadake, kuidas meie kooliasjad seisawad! Siin ei maksa enam igapäewase sõnadega wõidelda, siin peawad sõnad nagu tuli ja mõök olema. Kui aga seesugust asja wenelased teada saawad, mis naad siis saawad tegema? „Wõiwad sakslased sel mõödul germanisürida, siis on neil weel enam õigust russifüziirida!“ Neil oleks ka selleks õigus! Sellepärast ütlen, hea et Paistu mehed oma palwe ja kooli plaani minu kätte saatsid. Ma tean, kuhu nad teda oleksid pruukinud saata ja ta seisaks nüüd jo wene aealehtedes.

Aastaraamatuid wõtan mina 5 tükki oma peale, aga selle tingimisega, et naad uues kirjutuse wiisis olgu, mis jo isegi on mõista.

Teid südamest terwitades Teie alandlik C. R. Jacobson.

St. Peeterburis, sel 29. Paastu kuu päewal 1870.

XII.

Auustud sõberana!

Ma tänan Teid väga saadetud kirja-koopia eest, kes mulle väga palju nalja on teinud. Tõiselt poolt olen ma aga ka kirjutaja osawust pidanud imeks panema, kuidas ta tõistele selgitawa wee asemel liiwa silma mõistab ripputada. Seal on meil tõeste ühe „Geniega“ tegemist, aga kes paraku seesugune „Genie“ kelle töö üle üksi põrglased ennast röömusta-

wad. Palju on seal kirjas küll ka töt, mis Wenekeelest ja rahwast räägitakse. Aga see tõde ei ole mite tõe enese pärast nimetud, waid aga üksi sellepärast, et waele õiget nägu anda. See on ju wäga tõsi, et Keisri herra rüütli kaitseb; rüütli seisus jo iseenesest midagi paha ei ole (Peeterburgi Soome ajalehe tõine redaktor on üks Soomemaa baron). Aga seesugusi rüütli, nagu Baltimaal, neid ei kaitse ja ei wõi keegi muu kaitseda, kui nad ise ja nende sulased, kelle seas S. (peale meie pappide) üks neist kõige tähtsamatest on. Mina olen esimene, kes ühe Saaremaa parun Sassi, ehk õnsa grafi P. Manteuffeli ees auustades mütsi maha wõtab. Need on õiged rüütli, aga need on ka Eesti rüütli. Wäga rumalaste teeksime, kui üleüldse rüütli wasta hakkaksime wõitlema. See oleks meie enese hukatus. Seisusi peame puhtast puutumata jätma; üksi Germaanide wasta peame wõitlema. Wenelaste poolt ei wõi meil millesgi kartust olla, sest mis meile nende käest paha wõiks tulla, sedakanname nüüd jo kümme wõrra Sakste käest oma seljas. Wenelasteks ka keegi meie rahwast ei saa ja ei wõi teha, seda näeme Ingriamaa Soomlastest. Kui Teie Peeterburki tulete, siis teen Teid paari Soome õppetajaga tutawaks, kelle suust Teie selle asjas ime-tunnistusi wõite kuulda. Aga kui praegune Sakste walitsus meie maal sel mõõdul 10 aastat edasi läheb, siis on meie rahwusel ots peal ja Eestlase nimi saab mustlase nimega ühe järje peale langema. Seda teawad Saksad wäga hästi, sellepärast katuswad nad meie waimuharimist, nii palju kui wõimalik tagasi hoida. Sellepärast peame aga ka omalt poolt kõik meeled kokku wõtma, et nende püüdmiste wastu jõuaksime seista. Aga missugused riistad on selle wõitlemises kõige mõnusamad. Soome suguwendadest nüüd palju rääkida, ei too meie rahwale suurt kasu, aga tõiselt poolt palju kahju. Kellest meil ühte puhku rääkida, see on, et oma enese keelt rohkem hakkaksime armastama ja teda omal maal suurema auu sisse tõstma. Kui aga rahwas seda omale eesmärgiks peab seadma, siis peab ta saksakeele wäewalitsust enne wihkama hakkama, ning rahwa elawam soowimine peab olema, sest wäewalitsusest lahti peaseda. Seda püüdmist nuusiwad Saksad minu kirjade seest wälja, ja katuswad sellepärast kõik oma jahi- ja werekoerad minu peale ässitada. Aga sest ei ole ühtegi wiga! Nii kaua kui Eestlaste eeswõitlejate eneste seas äraandjaid üles ei tõuse, nii kaua ei ole meil weel kedagit tarwis kartä. Ka wõite julged olla, et see püüdmine just riigi walitsuse meelegärele on. S. ei ole weel sugugi riigiametnik ja zensor. Üks sakslane on ta nagu katseks sinna toppinud, kus ta nüüd on, aga see rööm ei saa kauaks kestma. Ka olen ma teada saanud, et ta Suigusaare peale katsunud kaebtust tõsta, et — tema koha ühe oma sõpradele saaks, kes ehk küll sündinud Eestlane, siiski praegu Saksamaal ammetis on, kus aga mehikesel elu enam sugugi ei pea „jewallima“. Nagu isegi mõista on kaebaja narriks saanud ja Suigusaar nagu ennegi ikka weel zensor. Minu kirja wäljarändamisest ja koolidest wõite sellepärast julgeste Riiga saata. Minul on weel paari nädala eest tagasi oopis tõised asjad seal läbi lastud. Teie wõite jo mõne liig kibeda sõna nagu „were-

himulised“ n. n. e. tõiste vastu ära wahetada. Kui meie seesugusi asju nagu see wäljarändamine oli, mite oma kasuks ei mõista tarwitada, siis oleksime laste witsu teeninud ja peaksime oma tööd poliitika põllu peal, puhtast maha jätma. Olgu sest asjast seks korraks küllalt. — Kui S. Tartust mööda on sõitnud, siis soowiksin seda hea meelega teada saada.

Teid südamest terwitades Teie alandlik C. R. Jacobson.

Sel 28. Jüri kuu päewal 1870.

XIII.

Auustatud sõberana!

Wäga imelik! Just nende päewade sees olen ma palju naisterahwa loomuse sügawuste üle järele mõtelnud ja olen nende uurimiste juures ka igäuhe naisterahwa üle püüdnud selgusele jõuda, kellega minul minu elu aeal on olnud ligemalt tutwaks saada. See on minu wiis, et ma, kui mõne küsimuse peale wastust püüan saada, teda igalt poolt katsun ära wastata ja teda omale kõige sügawama sügawustes selgeks teha. Teie wõite isegi arwata, et ma nende päewade sees ka wäga palju Teie peale mõtlesin. Ma lugesin just seda raamatut: Goethes Frauengestalten von Adolf Stahr“, kui Teie kihlamise pilet minu kätte tuli ja Teie pildi weel elusamalt minu ette kutsus. Mis minu mõttes sell silmapilgul ja mittu pääwa pärast seda liikus, wõite ehk mõnes tükis järele mõttelda, kui ise nimetatud raamatud olete lugenud ehk edespidi loete. Ma oma mõtteid kaugemale ei wõi awaltada, aga oma südamelist õnne-soowimist pidin ma Teile ütleva, et ma õnnelik oleksin, kui see samm uue elu sisse Teid, meie rahwa armsamat laulikut, neid paleusi laseks leida, keda Teie laulud jo mittü aega enne awaldanud. Et ma teid ise palest palesse tunnen, selle pärast soowin Teile seda kõige kaunimat õnnepõlwe, mis ehk tõisite oleks, kui ennast nii õnnelikuks ei wõiksin nimetada, Teiega enne tuttaw olla ja Teid oma sõberanaks arwata. Sest ma tean wäga hästi, mis see sõna tähendab: „Unglück — macht den Dichter“. Kui ma Teile siiski täieliku õnne soowin, kes Teie terwet waimu täidaks, siis wõite sellest ära tunda, kui wäga ma oma isamaa ja rahwa armastust sõbraliku ja sõbruse armastuse alla saadan ja kui wäga ma soowiks, et meie sõbrus jäädawalt kestaks. Teile palju õnne ja terwiist soowides.

Teie alandlik sõber C. R. Jacobson.

Tallinnas, sell 5-mal Dets. 1871.

Kirjanduslik ülevaade.

L. Onerva. **Murdjooned.** Novellid. Kirjaniku lubaga eestistanud Eduard Virgo. Kirjastuse-ühisuse „Maa„ kirjastus. Tallinnas, 1911.

Meestesoo arvustajad mõõdavad naisterahva kirjutatud töösid harilikult sellesama mõõdupuuga, millega nad harjunud on meesterahvaste kirjutatud ilukirjanduslisi tooteid arvustama, arvavad naiskirjanikule koguni kõige suuremaks kiituseks, kui tema töödest ütelda võib, need olla niisugused, et raske on otsustada, kas nad mehe või naisterahva loodud on.

Kes ilukirjanduslise töö kui enescavalduse peale vaatab, sellest kirjaniku individualiteeti otsib, ei tohiks nii arvustada. Kuna igalt ilukirjandusliselt töölt üleüldse nõutakse, et see mitte ainult lihtne elu-koopia ei oleks, vaid elu kirjaniku prisma läbi vaadatuna kujutaks, — siis peab naisterahva kirjutatud töö nimelt naisterahva prisma läbi nähtud elu kujutama.

Kahjuks on naiskirjanikud isegi senni kõige ihalduseväärilisemaks omaduseks pidanud, nii kirjutada nagu mehed, — ja siis selle tõttu vististe nõrgemaid töösid loonud, kui nad oma sisemise iselaadi kohaselt produtseerides luua oleksid võinud. Naiskirjanikkude tööd on suurelt osalt iseloomuta ning iselaadilise värvita, kõige sagedamini tunnukse neid ebaloomulikkust pingutusest, mis ennatsalgava meeste jälgendamise loomulikuks tagajärjeks on, ning liialdatud, tundmustes alevast sentimentaliteedist, mis vähem naisterahvalikkust kui kirjanduslist väljaarenematust avaldab.

Ei olda harjunud naiskirjanikkude tööde taga tihedat individualiteeti tundma; kuna see Onerva tööde taga selgeste tundub, ennast jutustamise viisis ning stillis avaldades, näivad nad esite vahest liig vähe naisterahva omad olevat: neis ei ole maitset haavavat sentimentaliteeti ega laia, üksikasjadesse uppuvat jutustamise viisi, kirjanik avaldab ennast lühidelt ja jõuga, kõige üleliigse ja lameda eest hoida katsudes. Ei või siiski ütelda, et Onerva enescavalduse-viis meesterahvalik oleks; kuid milles ta ennast kõige rohkem omapärasena ja isegi vähem vilunud lugejale tuntavalt naisterahvana avaldab, on ainete valik ja väljavalitud ainete käsitus: kaugelt suurem osa juttusid toob piltisid mehe ja naise vähekorra, kus peaaesjalikult just naise hingelisi üleelamisi kujutatakse.

Ka siin tundub sagedaste — kui lugeja naisterahvas on —, et kirjanik millestki kõneleb, mida ta täieste ja põhjalikult tunneb. Ei ole seda piinlikult puudutatavat võõrastust, mida naisterahvas meestesoo kirjanikkude isegi suurte ja kõige suuremate töösid lugedes sagedaste tundma peab, — tunnet, et kirjutaja õieti neile, keda ta kirjeldab, võõras on, et ta — olgu meelega või teadmatusel pärast — liialdab, võõriti kujutab, pimedas liigub. Naised, keda kirjanduses tuntakse, on õige sagedaste

mehe ettekujutuses sündinud naised, mitte tõsised, igapäevases elus liikuvad naisterahvad.

Onerva näitab, kuidas naisterahvas tunneb ja mis ta mõtleb ning mille all kannatab; ta kirjeldab mitmesugusid vahekordi mehe ja naisterahva vahel, kujutab loomulikku ja iseenesest mõistetavat, kuid igal üksikul juhtumisel ühte viisi valusat arusaamatust mehe ja naise vahel, — kuid ta jätab mehe targu kõrvalisele plaanile; ainult paaris nõrgemas jutus kõneldakse mehest üksikult.

Onerva „Murdjooned“ on aubinnaga kroonitud töö, millel oma kunsti väärtus kindlaste olemas on. Kuid peale omaduste, mis seda töödokogu igale lugejale huvitavaks teha võivad, on sellel naisterahva seisukohalt vaadates veel iseäraline väärtus, — siin on hulk juttusid, mis naislugeja omasesse, kodusesse õhkkonda viivad, naise hinge salasemaid osasid paljastades, teda tõsiselt mõtlema panevad. Jgas ühes kirjeldatud naistest ja tütarlastest näeb ja tunneb ta iseennast või osa endast.

Seal on Marketta Salminen („Marketta Salminen“), ema, kes korra kunstniku naine olnud, meest toitnud, tema eest hoolt kandnud, tema heaks tööd teinud, — kunni ta aru sai, et teda orjaks, tööloomaks peeti, et teda „kunsti“ nimel välja imeti, temalt kõik võeti, mis inimest inimeseks — ja mis naisterahvast naisterahvaks teeb. Siis läks ta mehe juurest ära, last kaasa võttes. Nüüd teeb ta tööd, sest ta usub, et igäüks siin maailmas ise enda eest hoolt kandma peab. Aga ta on vanaks jäänud ja enneaegu närtsinud, ta on kõik naiselikkuse maha matnud. Kuid last tahab ta tugevaks ja kõvaks kasvatada, niisuguseks nagu ta isegi on.

Viieteistkümnend aastane Hellin aga on õrn ja tundelik, ta unistab elu-iludusest ja armastusest ning vihkab ema karmust ja „vananenud“ arusaamist. Ja Marketta tunneb, et ta last kasvatada ei oska, et noor vana äranähtustest ei õpi, et igäüks ise uuesti kõike läbi kordama peab, mis enne teda eksitud ja kannatatud on.

Seal on Meiri Koli („Meiri“), noor naine, kelle mees, doktor Koli, siis tulnud oli, kui Meiri väeseks lapseks jäi, ja ta enese kõrval oli võtnud, „nagu valge tuvikese, kes veel lennata ei oska“. „Peaaegu tähelepanemata oli Meiri isakodust mehe kodusse libisenud, ilma et ükski noore tütarlapse unistus oma salalikus idus liikuma oli jõudnud hakata ja enne kui ükski ta tundmustest elulepuhkemisele küps oli“. Ja nüüd ihkab ta vabadust ja tunneb südametunnistuse piina selle ihkamise pärast — ja ihaldab ning igatseb siiski, kuna tema mees kõrval toas, kuhu Meiril sisse astuda keelatud on, tõsist teaduslikku tööd teeb.

Ja seal on Ilmi, („Jseseisav naine“) „iseseisav naine“, kes oma lapsepõlve sõbra Aino poole tuleb, et tema kodus puhata ja temale oma hingepiina pihtida. Ilmi on kuulul ja õpetatud naine. Aga ta igatseb kodu ja lapse ja armastuse järele. Kuid ta ei oska armastada, sest et ta oma mina ära salata, oma personalsusest lahkuda ei suuda.

Ja seal on Marja Pavlovna, Moskva lossist Pariisi revolutsionäride pesasse tulnud vürstitütar, kes terve oma iselaadi ümber muutis, täitsa

teiseks sai, et armastatud mehele meeldida; kes meest aastate kaupa ootas, et teda viimaks siis võita, kui ta ootamisest väsinult sinna tagasi minna tahtis, kust ta oli tulnud. . .

Ja siis on seal lähikesi lugusid, pildikesi, kus kaks inimest kõrvu seisavad nagu võõrad, nägemata müüri läbi lahutatud.

Just siis kui välispidiselt midagi kätte on saadud, kui põhjust ja võimalust on „õnnelik“ olla, siis tuleb mehe hingesse suur tühjus, suur väsimus. Siis ärkab elama see, mis temas ainult tema oma on, ärkab elule hing — sagedaste „vabiseva ja kangujäänuna ja abituna nagu hooletusse jäetud laps“. Ei tarvitse just töö väsimus olla, mis meest pea lõngu laskma ja millegi järele igatsema sunnib, — ka tugevate ja töövõimuliste juures ärkab hing, mis armastusest väsides midagi sügavamalt ja tõsisemat igatseb. Ja seda ei suuda naine anda, naine, kes hinge poolest „alles laps on, kes veel millestki ei tea, elu käigust midagi ei aima“. Mehe väsimuses ja otsimises näeb — või tunneb — naine tühimust, armastuse lõppu: „sa ei armasta mind enam, minust ei ole sulle küllalt, sa igatsed muud seltsi. . .“

Jga üksik hing on üksus, võimata on teisel teisest aru saada. Nagu kivikesed mere kaldal lamavad nad üksteise kõrval, mõõda veerev laine võib neid silmapilguks ühendada, siis jäävad nad kuivale ja kumbki on jälle omaette, üksinda.

Ainult tumedalt aimata võib naine, et mehe hinges midagi sünnib, mis välja pääsema peaks. Kuid ta tunneb liig selgeste, et see kuidagi mitte tema kõrvade kohane ei ole, et ta küll kuulda võiks, mitte aru saada ja kaasa tunda. Ja ta on õnnelik, kui mees vaikib, kui ta igapäevastest asjust kõneleb, on õnnelik, kui ta jälle lõbusalt naerda tohib, olgugi, et südame põhjas pika peale kibe okas torkima hakkab: tahaks aru saada, tahaks enam olla, kui „ainult“ naine, ja tead, et ei suuda.

Vistist jäi Elisa („Õnn“) süda seda korda sellest okkast puutumata; kuid tulevikus, kui ta ikka sagedamini tundma peab, et mehe hinges midagi tema eest varjule jääb, et seal sügavused ja kõrgused on, mis temale liig kõrged ja sügavad on, siis ärkab ka temas valus teadmine, et ta mehele mitte anda ei suuda, mis ta tarvitab: ärkab enese jõutuse tunne, mis üksikuid vaimsalt kasvama sunnib, teisi mehest igaveste lahutab, kuni mees ja naine nagu kaks võõrast vaikides ja haegutades üksteise kõrval istuvad, kui nad vahel harva sunnitud on kõrvu istuma.

Kord on ju kõik noored olnud ja yastastikusest arusaamisest unistanud, nagu see paar Luodo klaasrõdul („Viha“), aga siis tulevad arusaamatused, etteheited, tülid, vaikimine ja näriv viha teine teise vastu. —

Nad on nii suured ja mõistlikud vahel need mehed. See sunnitab hirmsat, valusat piina: „See sinu ainane õiglusetunne ja vabaduseandmine teeb mind hulluks“, kisendab Ertta („Langemine“) „see näitab, et sa mind sugugi ei armasta, mitte raasugi.“

Siiski — mees armastab teda; ja „just armastus teebki talle võimatumaks naist millekski sundida“.

Kuid naine ei saa sarnast armastust uskuda: ta ei tunne seda. „Ma ei tunne seda kunagi, ei milleski! Seda ei ole! Kui sa armastaksid, ei seisaks sa seal nüüdki nagu kivisammas, vaid tuleksid minu juurde, kaisutaksid mind, peataksid mind kas või vägise, ei laseks mind minna...“

„Mina ei oska neid välimisi asju“, vastab mees. „Minu tundmused on sügavamal ja võib olla teistsugused kui sina tahaksid. Minu meelest on kaunim sind vabana ja üheväärtuslisena mõelda. Ma ei taha sind vägise kinni pidada ega sundida. Ma ei või“.

Mees otsib seltsimeest naisest.

Naine aga „ei ole seltsimeheks loodud, vaid armukeseks, ei millegi poolest mehe sarnaseks, ei tema kõrvale võiduajamise-teele, ei ühesuguste mõõdupuudega mõõdetavaks, vaid ühepalju nii hästi ülespoole kui allapoole, nii sama palju tema käskijaks kui ta orjaks“.

Sellest ei saa mees aru. Ja see on traagikum, kui kõik muu, mis abielu-kurbmängusid sünnitada võib, sest sellest ei ole ülepeääsmist. —

Võib olla, et Onerva naiskangelased vahel liig palju kõnelevad—elavad naised ei ole kõnelema harjunud —, aga nad ütlevad ainult seda, mis tuhanded naised enne neid on tundnud ja mõelnud. Sellepärast jäta-avad need novellid lugejassegi mõtteid, mis veel pärast lugemistki edasi kesta võivad.

Marta Reichenbach.

Haapsalu lossi minevik ja olevik. Vanade ajalugude järele kogunud ja ümberpannud M. Tamwerk. Haapsalus. 1911. M. Tamwerki raamatukaupluse kirjastus. 72 lhk. Piltidega ja plaaniga. Hind 25 kop.

Haapsalusse koondatakse rohkest ajaloolisi mälestusi, nii et kirjanikul kerge on ajaloolist ülevaadet kokku seada. Pealegi on Haapsalus usinaid kirjamehi elanud, kes hoolega Haapsalu minevikku on uurinud ja rohket ajaloolist materjali korjanud, näit. A. H. Neus ja C. Russwurm. Viimaks on Haapsalut kui vana supluskohta sagedaste suplus-võõrastele tutvustatud ja ajaloolisi mälestusi meele tuletatud. Kõike seda on C. Mettig, Livländische Städte, lühidalt ära jutustanud. „Korrajale“ ja „ümberpanijale“ jäi õige lihtne ülesanne: valida ja kokku võtta.

Sellega on M. Tamwerk ka üsna ilusti toime saanud. Haapsalu linna ja lossi kirjeldus ja ajalugu pakuvad selge ülevaate, kuidas Haapsalu seks on saanud, missugune tema praegu on. Vanad jutud Haapsalust ja tema ümbrusest, arvu järele 24, täiendavad rahvasuust saadud joontega pilti. Kahe leheküljeline „ajalooline ülevaade Haapsalu lossist ja Läänemaast“ laseb tähtsamad ajaloolised sündmused kunni olevikuni silma alt ruttu mööda libiseda. Kellel hästi teravad silmad juhtuvad olema, saab kaanelehel ehk ka unisest Vene keelsest linna plaanist kasu „Планъ уѣзднаго города и лечебнаго курорта Гапсала“. Esimesele kaanelehele ja teksti vahele mahutatud pildid on küll tumedad ja nii puudulikud, nagu uuem Eesti

kirjandus neid enam ei tunne, aga meie lepime siingi kehvusega, sest mida tohib ikka väiksel trükikojalt harjumata tööjõududega nõuda.

Et aga seda võrdlemisi head otsust omaks võtta, peab lugejal aratitlemata palju kannatust olema. Kes kärsitu on, viskab raamatu esimeste ridade lugemise järel pahameelega käest. Meie ei mäleta kaua enam nii vigase ja konara keelega raamatut näinud olevat. Näituse võtame esimeselt leheküljelt: „Mere muda ja mineralide võim, mida juba vanaaja aritud rahvad tarvitasid, on Dr. Krusenstierni ja Vergfeldti asutused, kes seda tervise vara suurel määral välja jagavad.“ Ehk. lhk. 19: „Sinna sai seatud kohtunik, kellest pidi piiskopi kinnitus olema.“ Vabandada võiksime veel vigu võõrakeelistes sõnades: Londenis, Alberth, Schlevich Holstein, Jachein, Eeorg, superident Tischer, Filix, Redel, Henricius de Lattis, Urkunder, Walgonsgy, pruugosti, kindrael jne. Aga mis teeme korratumate ja poolikute lausetega, nagu: „Siis tuleb lõunapool käärkammert on veel kaks akent.“ „Ridala kirik on vanast Rotalia nime saanud, mida kuningas Frato ära võttis, see on kõigevanem kirik Eestimaal. Mis Haapsalu lossi kirikuga ühel ajal on ehitatud.“ „On üks maanina, mis kuni mereni ulatab, on suurte raudkividega, kui ülekülvatud.“ Paiguti tiheneb konarus arusaamatuseks: „Seal sai G. v. Ungari kihutusel ja Valentin Bulgrin Asmos Heinze piiskopi Reinholdi asemele valitud.“

Õigekirjutusest ja kirja vahemärkide tarvitamisest ei tohi juttu olla. Et ka ükski trükiladuja „kirjaniku“ peale ei ole halastanud ja seda järel ei ole aidanud, mida „kirjanik“ ei ole osanud! Nüüd rikub ja segab keele konarus mõtet ja teeb muidu kasuliku raamatu kõlbmatuks. Vastikult mõjuvad kadakasaksuse kõlksud: paadi võerad, pade arst, möllitud, Aadlid jne.

W. Reiman.

Michaelis, A. d. Alf. **Imejõud taimedes.** Juhatus, kudas neid leida ja tarvitada. Tallinnas 1911. „Kunsti ja Teaduse“ kirjastus. 128 lehek. 80 kop.

Kuna ma teisel kohal rõõmuga raamatu peale võin tähelepanemist pöörda, mis asjatundjate kirjutatud on, nii kui see ikka peaks olema, pean nüüd raamatust kõnelema, mis ei asjatundja kirjutatud ega asjatundja ümber pandud ei ole, ja millele ka sellepärast soovitatavald sõnu kaasa ei või anda.

Nagu väljaandja eessõnas ütleb, on „käesoleva raamatu otstarbekas taimede väärtuse kohta inimeste tervise hoius ajakõrgusel seisvat juhatus pakkuda, ning sellepärast on siia kõik kokku võetud, mis meie aegne arstiteadus (ref. harvendus) selles sihis tunneb.“

Peale mõne harva meieaegse nime peavad aga õige vanad auruväärt isandad Hypokratesest († a. 377 e. Kr.) alates, Pliniuse († a. 79), Ibn Massuih (? † a. 875), Rhazese († a. 923 või 932) ja Avizenna († a. 1037) kaudu kunni Hahnemannini tunnistajateks olema, missugused imejõud

taimedes peituvad. Küll peab suur lollus olema, et meil veel arstiteadust õpitakse, apteekisid asutatakse ja Ehrlich 605 proovi teeb, enne kui tal 606 poolteed õnnestab. Meie vaesekesed aga ei teagi, et kõige lihtsamate taimedega kõige raskemaid haigusi võime arstida, näit. et teelehe mahlaga koguni latsuja mao hammustamist, mis peaaegu alati surmav on, kahjutumaks võime teha j. m.

Raamat ei ole üleüldse seda väärt, et temast palju juttu teha, tahtsin ainult alguses öeldud lause põhjenduseks mõned näitused ette tuua. Eestikeelsed nimed: Halli lepa asemel üteldakse meil isa lepp. Juglans regiat ei võiks mitte pähklapuuks nimetada, sellega mõistetakse Corylus avellanat. Rubus fruticosus ei ole mitte põldmarjad. Daucus carota ei ole mitte naeris, vaid porgand, nimi on vist Saksa Gelbe Rübe järele tehtud, kuid see tähendab porgandit. Oxalis acetosella ei ole mitte oblikas, vaid jänese kapstas, oblikas on Rumex; Bellis perennis ei ole hanepersed. Weingeist on viina vaimuks tõlgitud, kuna meil selle asemel piiritus tarvitusel on. Tsellulosest — puuollusest on tselluollus saanud. Piim ei annu mitte õunaviina juure lisamisest, vaid läheb kokku jne.

Ladinakeelsed nimed: kui ka seal mõndagi ehk vahest trükivigade arvesse peab panema, nagu Albies, Cucurbitas, Ginnamomum, Gentaurea, Crosus, Potentilla anseraria ja palju teisi, siis ei tohi ometi lehtsalatit Lactuca virosaks nimetada, selle nimi on L. sativa, kuna L. virosa mürgine taim on, mis mitte salatiks ei kõlba. lhk. 91 peab olema Arbutus uva ursi. Kahjuks ei ole minul Michaelise „Pflanzenheilkundet“ käepärast, et näha võiks, mis raamatukirjutaja ja mis ümberpaneja arvesse panna.

Keemia nimetustes on segadusi olemas, näit. ei ole kõõmnetes mitte thymol, vaid carvol olemas; mis asi „kibe kiskumiseollus“ (lhk. 14) ja „õige edasitungiv aine“ on, ei ole arusaadav. lhk. 66 seisab: „piparmündi õli, õitsevast piparmündi rohust läbiajamise teel saadud vesi, maitseb“ . . . lhk. 67: „Taimes leiduv eetriõli, rhabarberin“ on küll väljaandja oma leidus, mujal sest ei teata.

Mõndagi soovitatakse apteegist võtta, nagu kuuseokka, kõrvenõgese ja kaera tinktuurid, kuid küsitav on, kas neid kusagil apteegis olemas on. lhk. 118 kästakse neli Inglise mõõtu piiritust võtta, kuid kusagil ei ütelda, kui suur see mõõt on.

Olgu veel mõned proovid arstiteadlikust küljest toodud: lhk. 12 kõrvetatud tamme tõrud mõjuvad kõhtu avavalt . . . ja pikalise kõhu lahtioleku vastu; lhk. 22 kastania koortega vannitamise abil sai üks selgroo kõveraksminemise-tõbe põdev laps paremaks; kuidas sissetehtud pähklad kõhuusside, iseäranis paelussi kasvamist edendavad, nagu lhk. 24 õpetatakse, ei ole selge. Et idaneva elu tekkimisele alaline õunaviinaga arstimine suureks eduks olema peaks, seda ei saa vist ka keegi mõistlik arst tõendama. Nagu lhk. 41 kinnitatakse, tapab mõni tilk sitroni mahla, klaasi vee hulka valatud, selles kõik pisielukad ära ja teeb rikkilainud

vee joomisele kõlbavaks. lhk. 84 soovitatakse koirõhu õli kihvtiseentega kihvitamise korral rohuks. lhk. 96. kiidetakse musta juurt, et see luumurdmisi võrdlemisi ruttu parandab, sest et ta õige iseäraliselt sapitekkimist ergutab. lhk. 119 õpetatakse hapu palderjani tinkturi valmistamiseks 2 untsi lõngaõli (vitrioli) ühe naela liht tinkturile juure lisada. Liht tinkturi õpetatakse supilusika täie kaupa sisse võtma; et hapu tinkturi juures nimetatud ei ole, kui palju seda korraga võtta, siis võib ehk teadmata seda niisamapalju võtta ja järsku kõigest vaevast lahti saada. lhk. 119 kuulutatakse, et vanille söögid kergeste seeditavaks pidada tegema, ja lhk. 122 soovitatakse hullu koera kihvile mõjuvaks vastasrohuks viinaruutu (*Ruta gravecolens*).

Olgu nendest näitustest. Et taimedes ollusi leidub, mis terveks-tegevalt paljude haiguste juures mõjuvad, ja et neid ka väga rohkest tarvitatakse, ei või ju keegi salata, aga et seal mitte liialdama ei pea ja taimedega arstima ei pea hakkama, kus nad mingi kasu ei too, on niisama selge. Et aga ülemaalmimetatud raamatus just niisugusid liialdusi väga palju leidub, siis ei või teda mitte ainult üleareuseks nimetada, vaid just kahjulikuks, sest võib ette tulla, et mõnigi, selle asemel, et aegsaste arsti käest nõu küsida, raamatu järele oma haigust taimedega hakkab arstima, selle läbi haiguse pikaliseks venitab, nõnda et viimati ka arsti abi hilja tuleb.

A. Thomson.

Anna Haava. **Väikesed pildid Eestist.** „Postimehe“ kirjastus, Tartus 72 lhk.

Need on rida jutukesi, kujutusi, meeoleolusid, autobiografilist laadi, peale paari kõik maa elust, heasüdamliku külalahumooriga jutustatud, täis rahvakeele kõnekäändusid, õige loomutruusid rahva dialogisid, mille realismust muurak tõstab ja kõigele üleüldse kohalisema koloriidi annab. Need on osalt lapse hinge läbi nähtud, ilmsüütud ja liigitavad ehk naljakad sündmused, kuid mille taga vahel sügav tragismus väriseb („Vana Juhān“). Kõige üle aga on mingi naiselik mahedus ja tundelik heasüdamelikkus laotatud, mis lepitavalt mõjub. Peale realiteedis liikuva humoori leiad ka fantāsia lendu ja luulelisi väljapüüdeid, nagu palades „Koolist“ ja „Koduigatsus,“ mida nooruslik ilus isamaalik tundmus elustab, sest on ju autor luuletaja. Stiil on lihtne, selge ja kerge, täielises kokkukõlas sisuga, ning õsutab (avaldab) teatud vilumust ja jutustuseandi. See kõik paneb soovima, et autor, kes senini ainult luuletajana end on avaldanud, ka proosakirjanikuna õnne katsuks ja selles maneeris midagi suuremat ja tõsisemat, ehk vähemalt midagi samataolist-katsuks aega saada.

Mis keelelisesse külge puutub, siis ei anna see märkuste ja etteheidete tegemiseks palju asja; see on õige korrekt ja puhas. Ainult mõnest asjast sooviks, et see mitte nii ei oleks. Nii lhk 18 *tahvlisid* pro *tahvlid* (v. Jõgeveri-Eesti keele õp. lhk. 98) ehk, nagu nende ridade kirjutaja ette paneb, *tahvleid* (v. Kuukiri Noor-Eesti nr. 5--6, lhk.

630 ja 631); 14 *hääletalt*, parem *hääletult*; 7 *kodust*, parem *kodunt*; *kudutud* pro *kujutud*; 28 *ometegi* pro *ometigi*; 33 *sammaldanud* pro *sammaldanud* (dorpatismus, kui mitte trükiviga); 1 *veepangega* pro *pangiga*; 34 *juukstele*, pro *juustele* (ajalooliselt õigem ja organilisem vorm). Kõle suur viga aga on *ukste* pro *uste*, samuti võõrastab väga, kuidas sõna *pliit* deklioneeritakse: 16 *pliita* (pro *pliidi*) alla. Ilmaaegu ebafoonetilik on ortografia *diät* (lhk. 1), sest et *dieet* hääldatakse, samuti ka *Vassilii* pro *Vassili*. Miks 14 *fosvor*, kuna *vosvor* üleüldine on, ehk siis juba *fosfor*. Väike ebajärjekindlus: *lagedik* (38) ja *legendik* (39). Muu seas pean veel konstateerima autori kiiduväärt kalduvust lühikeste käänetevormide kohta, mis energilisemad ja nii hääldamise poolt ilusamad kui stiililiselt mõnusamad on: *tulevasist õnnepäivist* 19; *uhkeis riietes* 5; *valas vankrid ja saana, tegi toola* 38; *kehvail aegil* (õigem oleks *kehvil aegul*); *kirjalikkuis* (peaks olema *kirjalikuis*) töodes 27; *viimaseil* (võltsisti moodistatud, peaks olema *viimasil*) aegil 28. Nii veidi võõrastavalt kui need vormid esialgul peaksid tunduma, oleks siiski soovitatav neid laiemalt tarvitusele võtta, sest nendega harjuks peä. Ka on paar korda, kas meelega või kogemata, lühemad mineviku vormid *lugesid, laulsid* (64) sulä alt libisenud. Miks ei ole autor tahtnud neid järjekindlalt tarvitada, sest et nad ometi igapidi õigemaks ja paremaks on tunnistatud.

Üleüldse pretensionita ja sümpatlik raamat, mida lõbuga loed. Ta mõjub heategevalt ja rahustavalt närvide peale omas lihtsuses ja kodususes ja temast lehvib armias, tuttav, omaneg koduküla lõhn.

Joh. Aawik.

Johannes ja Peter Parikas. **Fotografia õperaamat.** Johannes ja Peter Parikaste fotografia kunsti- ja kirjastuse asutuse kirjastus. Tallinnas. 1911 a. XVI + 204 + 22 lehek. 11 × 18, umbes 100 pildiga. Hind 1 r. 80 k.

Sagedaste näeme, et meie väheses tehnilises ja teaduslikus kirjanduses raamatuid ilmub, mis mitte äsjatundjate poolt ei ole kirjutatud või ümber pandud ja mis sellepärast siis kõigesugustest vigadest ja vipe-
 rustest kühisevad. Sellevästu võin nüüd tähelepanemist ülemalnimetatud raamatu peale juhtida, mille noored päevapiltnikud välja on annud, kes päevapildistuses endid väljamaal on täiendanud ja kelle tööd nende tahtmisest, võimisest ja maitsesest hea tunnistuse annavad. Raamat tutvustab meid mitmesuguste päevapildi apparatidega ja tarbenõudega, annab õpetust negatiivide ja positiivide valmistamise üle mitmesuguste paberite peal, kuna ühtlasi ka kõige uuemate leiduste üle kõneldakse. Raamatule on 100 selgitavat pilti ja mitu tabelit kaasa antud, viimaste seas pikem keemia-ainete tabel, kus päevapildistuses tarvitavad ained neljas keeles üles on loetud. Raskusi teevad niisuguses teaduse harus, kus laialisem kirjandus puudub, oskussõnad, mille puudusel palju võõrast keelest on võetud; aga ega see teistes keeltes ka palju parem ei ole.

Mõned on uued loodud ja võib ehk ütelda — kaunis õnnelikult. Raamatu välimus on õige puhas ja nägus.

Et päevapildistusel kultuurailmas suur tähtsus on, siis oleks küll soovitatav, et ka meil temaga rohkemini hakataks tegemist tegema, ja selleks on ülemalnimetatud raamat praegu Eesti keeles kõige parem juhataja, mida õiglaselt soovitada võib ja seda mitte ainult algajatele.

A. Thomson.

Eesti Kirjanduse Seltsi liikmete nekrologid.

Jaan Lassmann

sündis Laiuse kroonuvallas, Palupera külas, Adami talus 29. okt. 1881. Peale kohaliku vallakooli õppis ta 1894—1897 Laiuse kihelkonna-koolis, 1897—1901 Tartu kooliõpetajate seminaris. 1901. a. valis Laiuse kiriku-

konvent ta oma kihelkonnakooli-õpetajaks. 14. mail 1911 lõpetas tiiskuse haigus tema elu ja 19. mail sängitati ta põrm kõikide Laiuse seltside ja hulga koguduse liigete osavõtmisel Laiuse surnuaeda viimsele unele.

Lühikene oli selle mehe elu. Nagu mitmel teiselgi töötajal rahva-
kooli põllul pidi ka tema elu varaselt närtsima, tiisikuse mõjul kustuma.
Töötgemine viletsates kooliruumides mõjus tema ennegi
kõhnapärase tervise peale seda rohkem ja valmistas talle varase lõpu.
Juba tema ametisse astumise korral hakati uute ja paremate kooliruumide
üle rääkima, aga tema 10-ne aastase töö järele ei suudetud uue maja
ehitusega veel hakatustki teha.

Koolitöö kõrval oli tema agara seltskonnategelasena tuntud ja lugu-
peetud. Mitmes kohalikus seltsis oli tema kirjatöömaja ja ühtlasi ka
pidude korraldaja ja toimepaneja. Iseäranis tegi ta Tuletõrjujate seltsis
palju tööd. Öösised laulu- ja mängu harjutused mõjusivad silmanähta-
valt tema tervise peale. Sõbrad hoiatasivad teda ja püüdsivad ta tähele-
panemist tema tervise seisuga ja perekonna peale pöörda, aga ta ei suutnud
ennast heast asjast mitte lahti ütelda.

Kui ta kui noor kooliõpetaja seminarist lahkunud ja koolitööle
asunud, siis selle sissetuubitud ja külgekasvatatud mõttega — nagu
ta seda ise tunnistas, — et ainult üks suur rahvas olemas olla, kelle
kasuks ta töötada tahtnud. Oma rahva asja ei ole ta tunnud ega sellest
midagi teada tahtnud. Ainult see toonud teda tagasi, et ta mõistlikku
seltskonda tööle saanud, kus ta õigeid mõtteid ja vaateid omandanud.

Kui ärevatel aegadel mõni mees oma pea kaotanud oli, siis oskas
tema enesele õige seisukoha võtta. Oma poliitilise ilmavaate poolest olit
ta kindel Eduerakonna poole hoidja. Kaugemal oli tema nimi vähem
tuntud, aga need ringkonnad, kes temaga ühes töötasivad, võivad tõen-
dada, et meie temas ühe oma tublidest kaasvõitlejatest kaotanud oleme.

Jäägu tema mälestus auu sisse, kui mehe mälestus, kes ülespoole,
valguse ja headuse poole tungis!

Uued raamatud 1911.

161. Kõige uuem ja täielikum Prantsuse keele iseõpetaja. Mille abit-
võib ilma õpetaja abita õieti lugema, kirjutama ja rääkima õppida.
Haapsalus. M. Tamwerki Kirjastus ja tr. 16° (11×17) 95+1 lhk.
Hind 50 kop. 1.400 eks.
162. Korolenko, W. Igapäevane nähtus. Ajakirjaniku märkused
surmanuhtluse üle. Eesti keelde J. Wares. Tallinnas 1911. Peterb.
Eesti Üliõp. Seltsi kirjastus. M. Schifferi tr. 8° (14×21) 76—7 lhk.
Hind 30 kop. 2.500 eks.
163. Kristlik Pühade Seltsiline. Tallinnas. 1911 A. Mickwitzi tr. 8°
(16×23) 32 lhk. Pilt. Hind. 10 kop. 2000 eks.
164. Mõtted. Teine raamat. Tallinnas 1911. S. Lilienbachi kirjastus. M.
Schifferi tr. 8° (14×21) 16 lhk. 2000 eks.
165. Mõtted. Teine raamat. Tallinnas 1911. J. Lilienbachi kirjastus.
M. Schifferi tr. 8° (15×24) 192 lhk. Pilt. +8 lhk. pilt. +16 lhk.
Hind 1 rubl. 20 kop. 2.000 eks.

166. Nimekiri põllutöö väljanäituse jaoks, mis Tallinnas, 23—26 juunikuu päevani 1911. ära peetakse. Tallinnas 1911. Revaler Beobachter'i tr. 8° (15×21) 32 lhk. Hind 10 kop. 200 eks.
167. Norman, W. Hüüdja heal Noore rahva poole. Tallinnas 1911. Allo kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21) 32 lhk. Hind 5 kop. 3.000 eks.
168. Pühade Album. Ülestõusmise pühadeks 1911. Tallinnas 1911. „Teaduse“ kirjastus. M. Antje tr. 4° (24×33) 34 lhk. Pilt 1.920 eks.
169. Püha Luka evangelium. Tallinnas 1911. J. Felsbergi ja A. Tetermanni tr. 16° (10×14) 60 lhk. Pilt. 25.000 eks.
170. Kevade jutlus lastele. Tallinnas 1911. A. Mickwitzi tr. 16° (11×15) 16 lhk. Pilt 5000 eks.
171. Ropschin, W. Tuhkur hobune. Tallinnas 1911. J. Ploompuu kirjastus. M. Schifferi tr. 8° (14×20) 88 lhk. Hind 30 kop. 1.000 eks.
172. Strauss-Torney, L. Talupoja uhkus. Tallinnas 1911. A. Mickwitzi tr. 8° (12×20). 73 lhk. 3.000 eks.
173. Täiendused Eesti Naisterahva Seltsi põhjuskirja juurde. Tartus 1911. „Postimehe“ tr. 16° (11×18). 4 lhk. 1.000 eks.
174. Tallinna Eesti Seltsi „Estonia“ 1910./1911. aasta aruanne. Tallinnas. 1911. J. Felsbergi ja A. Tetermanni tr. 16° (12×19). 21 lhk. 400 eks.
175. Tallinna I. järgu alampõllutöö kooli põhjuskirja eelnõuu. Tallinnas 1911. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×20) 14 lhk. 400 eks.
176. Kuulsam juumees, maailma esimaadleja G. Lurich ja Prantsuse maadlemine. Tallinnas. 1911. M. Antje tr. 16° (11×18) 31 lhk. Pilt ja näopilt. Hind 15 kop. 3000 eks.
177. Lehar Franz. Lõbus lesk. Operett 3 vaatuses. Tallinna Bellau tr. 4° (22×31) 27 lhk. 100 eks.
178. Lepik Rud. Pärnu maakonna laulupidu album. Tartus 1911. „Postimehe“ tr. 8° (21×26) 54 lhk. Pilt 3000 eks.
179. Lindequist, Dr. K. O. Üleüldine ajalugu. Wana-, kesk-, uus- ja kõige uuem aeg. II. osa 97 pildiga. Uus ja kõige uuem aeg. Tartus 1911. P. Libliku tr. 8° (16×23) VIII + 798 lhk. 4.000 eks.
180. Margaretha Steinheil, 30—33 anne. Tartus 1911. G. Zirkl tr. 8° (14×21). 913—1104 lhk. Hind 10 kop. 2000 eks.
181. Meremees ja meremission. Tallinnas. 1911. J. ja A. Paalmanni tr. 8° (13×20). 23 lhk. 3.000 eks.
182. Meremees ja meremission. Tallinnas 1911. J. ja A. Paalmanni tr. 10° (12×19). 45 lhk. 3000 eks.
183. Meremees, asunik ja nende omaksed. Tallinnas 1911. J. ja A. Paalmanni tr. 8° (13×20) 22 lhk. 4000 eks.
184. Michaelis, Ad. Alf. Imejõud taimedes. Juhatus, kuidas neid leida ja tarvitada. Tallinnas 1911. Kunsti ja Teaduse kirjast.
185. Missioni Sõnumed. Tallinnas 1911. A. Mickwitzi tr. 8° (14×20) 16 lhk. Pilt 3000 eks.
186. Missioni Sõnumed. Tallinnas 1911. A. Mickwitzi tr. 8° (14×20) 16 lhk. Pilt. 3000 eks.
187. Missioni Sõnumed. Tallinnas 1911. A. Mickwitzi tr. 8° (14×20) 16 lhk. Pilt. 3000 eks.
188. Mis tarvis on tiisikuse vastu võitlemise selts olemas. Tallinnas 1911. A. Perti tr. 8° (14×20) 8 lhk. 10.000 eks.
189. Moskva, Peipsitaguste Eestlaste kevade Album. Tallinnas 1911. J. Lätte kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 4° (23×32) 32×2 lhk. Pilt. Hind. 25 kop. 2000 eks.

190. Tallinna vabatahtlikkude tuletõrjajate seltsi 1910. aasta aruanne. Tallinnas 1911. W. Ehrenpreisi tr. 8° (15×22) 13 lhk. 200 eks.
191. Tamwerk, M. Haapsalu lossi minevik ja olevik. Haapsalus 1911. M. Tamwerki kirjast ja tr. 8° (14×20) 72 lhk. Hind 25 kop. 1000 eks.
192. Tanner, A. F. Abielu ja kõlbluse küsimus. Soome keelest. J. K. Tallinnas 1911. „Mõtte“ kirjast. A. Laurmanni tr. 16° (13×19) 40 lhk. Hind 15 kop. 3000 eks.
193. Tarviline kodu käsiraamat. Tervishoiu ja majapidamise juhatused. Tallinnas 1911. Ploompuu kirjast. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21). 32 lhk. 3.200 eks.
194. Tolstoi, Leo. Üsk ja kõlblus. Tõlkinud M. Oorgu. Tallinnas 1911. J. Ploompuu kirjast. M. Schifferi tr. 16° (13×19) 32 lhk. Hind 20 kop. 2.000 eks.
195. Torrey, Dr. Takistused piiblis. 1 anne. Viljandis 1911. E. Kingi tr. 16° (11×17). 14 lhk. 4.000 eks.
196. Tüür, S. Mis on armastus. Haapsalus 1911. M. Tamwerki tr. 8° (14×20). 5 lhk. 1.000 eks.
197. Ususaladused. Mis Montgomeri järele. Tartus 1911. Schnackenburgi tr. 16° (9×13). 46 lhk. 1.000 eks.
198. Willii Andri. Kes on Kalevipoeg? Suur Tõll ja nende kaastege-
lased. Lisa. Luuletused Kalevipoja 50 a. juubeli mälestuseks. Tallinnas 1911. J. ja A. Paalmanni tr. 16° (13×19). 40+VIII lhk. Hind 25 kop. 2.000 eks.
199. Wirkhaus, A. H. Jaani-öö. Operett 3 vaatuses. Paul Pinna laulude sõnad. Tallinnas 1911. W. Ehrenpreisi tr. 8° (16×22) 16 lhk. Hind 10 kop. 1.000 eks.
200. Eesti põllu- ja käsitöö-näituse eeskava. Augusti kuu 19., 20., 21. ja 22. päeval 1911. K. Sööti tr. 8° (14×21) 16 lhk. 1500 eks.
201. Eisen, M. J. Eesti ennemuistised jutud nr. 1 Tartus 1911. K. Sööti tr. 8° (14×21) 192 lhk. Pilt. Hind 75 kop. 2.000 eks.
202. Grünberg, J. Väikepõllupidaja raamatu pidamisest. Tartus 1911. „Postimehe“ tr. 8° (10×22). 23 lhk. Hind 10 kop. 1500 eks.
203. Kampmann, M. Kasu-mets. Kooliõpilaste mõtte mõlgutused. Tartus 1911. K. Sööti tr. 8° (14×21) 154+2 lhk. Hind 80 kop. 1000 eks.
204. Lasteleht XI. Aastakäik 1911. 1 anne. Tartus 1911. „Postimehe“ tr. 8° (14×21) 2+36 lhk. Pilt. 200 eks.
205. H Margensi Tütarlaste kaubanduse kool kroonu kooli õigustega. Tartus 1911. „Postimehe“ tr. 16° (11×17) 15 lhk. 1.000 eks.
206. Margaretha Steinheil 34—48 anne. Tartus 1911. G. Zirki tr. 8° (14×21) 1105—1520 lhk. Hind 10 kop. 2000 eks.
207. Mets, P. A. Kasulik mesilastepidamise sisseseade. Tartus 1911. K. Sööti tr. 8° (13×20) 15 lhk. Hind 3 kop. 1000 eks.
208. Pärnu Eesti kooli selts 1906—1911 Pärnus 1911. „Meie Kodumaa“ tr. 8° (15×22). 40 lhk. 700 eks.
209. Pohl, Ernst. Sõda pruudi pärast. Naljamäng ühes vaatuses. Tartus 1911. G. Zirki tr. 8° (14×20) 32 lhk. Hind 10 kop. 1000 eks.
210. Põld, P. Karskuse töö koolis. Tartus 1911. „Postimehe“ tr. 16° (13×19) 32 lhk. Hind 10 kop. 2000 eks.
211. Põhja Hariduse Seltsi põhjuskiri. Tartus 1911. K. Sööti tr. 16° (11×18) 8 lhk. 400 eks.
212. Rannu Eesti Evangeliumi Nooresoo eest hoolitsemise seltsi „Tõde“ põhjuskiri. Tartus 1911. K. Sööti tr. 16° (11×18). 7 lhk. 1.050 eks.
213. Rápina valla tulekahju kordadel vastastiku abiandmise seltsi põhjuskiri. G. Zirki tr. 16° (11×17). 31 lhk. 300 eks.

214. Voss, Richard. Süüdi Draama kolmes vaatuses. Viljandis 1911. K. Leokese kirjastus. E. Kingi tr. 16° (13×18). 80 lhk. Hind 60 kop. 1.100 eks.
215. Antson, Olga. Nõia tütar. Viie vaatusline näitemäng rahva elust, lähemast minevikust. Johan Liiwi jutu järel. Viljandis 1911. R. Leokese kirjast. W. Ehrenpreisi tr. Tallinnas 8° (14×20) 56 lhk. Hind 50 kop. 1.000 eks.
216. Edwards J. Idealne kehakultura. Kõige õigemad ja mõjuvamad kehaharjutused igähele. Tõkinud Anna Kasträ. Tallinnas 1911. „Mõtte“ kirjastus. A. Laurmanni tr. 8° (14×20). 58+6 lhk. Pilt. Hind 30 kop. 3000 eks.
217. Hellat P. Dr. Tervise õpetus. 7 anne. Tallinnas 1911. 2-ne trükk. J. ja A. Paalmani tr. 8° (16×22). 193—224 lhk. Pilt. Hind 20 kop. 300 eks.
218. Hellat P. Dr. Tervise õpetus. 8 anne. Tallinnas 1911. 2-ne trükk. J. ja A. Paalmani tr. 8° (16×22). 225—226 lhk. Pilt. Hind 20 kop. 3000 eks.
219. Kaubatarvitajate ühisuse „Ökonomia“ põhjuskiri. Haapsalus, Eesti kubermangus. Haapsalus 1911. M. Tamwerki tr. 16° (11×18). 20 lhk. 150 eks.
220. Kunze. Soome keele iseõpetaja. Kõnelemised. Kõige kiirem iseõppimise viis, võeraid keeli ruttu kätte õppida. Tallinnas 1911. E. Berggrüni kirjastus. M. Antje tr. 16° (11×17). 24 lhk. Hind 20 kop. 3000 eks.
221. Missioni sõnumed, Tallinnas 1911. A. Mickwitzi tr. 8° (14×20). 16 lhk. Pilt. 3000 eks.
222. Prants, H. Soome Sugu rahvaste ajalooline arenemine. Tallinnas 1911. „Mõtte“ kirjastus. J. ja A. Paalmani tr. 8° (14×21). 112 lhk. Pilt. Hind 70 kop. 600 eks.
223. Uus Testament ja Kuninga Taveti Lauu Raamat. Tallinnas 1911. J. Felsbergi ja A. Tetermanni tr. 16° (10×14). 482 lhk. 10.000 eks.

Toimetusele saadetud raamatud.

- Eesti kultura I. „Postimehe“ kirjakogu I. korrald. W. Reiman. Tartus 1911. „Postimehe“ kirjast ja tr. 358 lhk. Hind 1 rbl. 50 kop.
- Oma maa. „Postimehe“ kirjakogu II. korrald. Eduard Wirgo. Tartus 1911. Eesti kirjastuse ühisuse „Postimehe“ kirjast. „Postimehe“ tr. 247 lhk. Pilt. Hind 1 rbl.
- Marie Sapas. Taimetoidud ja nende valmistamine. „Postimehe“ kirjastus Tartus. 1911. „Postimehe“ tr. 52 lhk. Hind 20 kop.

Trükivigade õiendus nr. XI—XII. 1911.

Lhk. 481,	6 r. ü. <i>eepina</i>	pro <i>eepika</i> .
„ 482,	6 r. ü. <i>folkrole</i>	„ <i>folklore</i> .
„ 482,	10 r. ü. <i>aga</i>	„ <i>õige</i> .
„ 482,	17 r. ü. <i>ajal</i>	„ <i>alal</i> .
„ 482,	13 r. a. <i>õigust</i>	„ <i>orjust</i> .
„ 482,	1 r. a. <i>Manninena</i>	„ <i>Mauninen</i> .
„ 483,	6 r. ü. <i>Aga</i>	„ <i>Ja</i> .
„ 483,	16 r. ü. <i>sömdt ar ioke</i>	„ <i>gömdt är icke</i> .